

műút

Belépni a zómba / végül Egészen a nagy Semmiért /
hét kövér esztendőnek is nevezheti / úgy hívták ettől:
Huszonhárom / Az élősködő terek boldogsága / Fel-
háborító! / Az idegenség szelleme / Jövőből érkezett
miskolci lány

műút

3 | líra

6 | líra

8 | próza

12 | líra

14 | líra

16 | líra

18 | próza

24 | líra

27 | líra

28 | líra

30 | líra

32 | líra

34 | líra

36 | próza

38 | próza

44 | színház

52 | képzőművészet

56 | kritika

59 | havasréti

62 | havasréti

65 | kritika

69 | kritika

71 | kritika

73 | kun

77 | kun

79 | kun

81 | kun

83 | kritika

85 | kritika

89 | képregény

Szili József: Sète: a Tengerparti temető; Húsz év után; Nónap
Oravecz Péter: Terepszemle

Lesi Zoltán: Az elveszés árnyalatai

Christian Morgenstern: Az Éjlidérc; Holló Herold; A Probléma (Györe Gabriella fordításai)

Tinkó Máté: Amiről nincs idő; Cédula; Illúzió

Kántor Zsolt: A szólótó kék rézgálica rejt

Buvári Tamás: Királyindiai félelem (részlet egy készülő regényből)

Bíró József: Természetes szabadulás; Empirikus változatlan

Magyar Barna: Hangsúlyban hajlik a térded

Pollágh Péter: Ezer a valóság

Csider István Zoltán: Rendrakás (A hideg kövön; Nincs háború; Egy rossz krimi címe)

Györfi Kata: csúszda; dor

Farkas Kristóf Liliom: Blowjob (és cigi)

Somogyi Aranka: ütés vakon

Krusovszky Dénes: A tisztáson

Kovács Bálint: „Biztosan egy türelmetlen néző”

Gaál József: Folyamattöredékek — cédulanapló

Pogrányi Péter: Heteronóm érzület (Farkas Zsolt: Szia)

Reichert Gábor: Pontok és ellenpontok (Havasréti József: Szerb Antal)

Lengyel Imre Zsolt: Apró tények (Havasréti József: Szerb Antal)

Nemes Z. Mária – Miklósvölgyi Zsolt: Az élősködő terek boldogsága
(Bazsányi Sándor – Wesselényi-Garay Andor: Kettős vakolás — Terek, szövegterek)

Kálmán C. György: Debreceni mulatságok (Otthonos idegenség.
Az Alföld Stúdió antológiája, szerk.: Fodor Péter, Lapis József)

Nagy Csilla: A „másik” 19. század (Szécsi Noémi: Gondolatalvasó)

Balajthy Ágnes: Az idegenség szelleme (Kun Árpád: Boldog Észak)

Gerőcs Péter: A pikareszk regény életigenlése (Kun Árpád: Boldog Észak)

Demény Péter: A nap ragyogó szilánkjai (Kun Árpád: Boldog Észak)

Hevesi Judit: Az ábrázolás otthonos érzékletessége (Kun Árpád: Boldog Észak)

Sántha József: A hiteltelen valóságos (Gerőcs Péter: A betegség háza. Egy mizantróp feljegyzése)

Bartók Imre: Belépni a zómba (Thomas Pynchon: Beépített hiba)

Borda Réka: búsopoéták

2014044

Műút

„Úton lenni boldogság...” (J. K.)

Szerzőink: Balajthy Ágnes (1987, Miskolc–Debrecen) kritikus, szerkesztő · Bartók Imre (1985, Budapest) kritikus, író · Bíró József (1951, Budapest) költő, író, képzőművész, performer · Borda Réka (1992, Szeged–Budapest) költő · Buvári Tamás (1968, Bánd) emberpróbáló · Csider István Zoltán (1980, Budapest) költő · Demény Péter (1972, Kolozsvár) író, újságíró, szerkesztő · Farkas Kristóf Liliom (1989, Miskolc–Budapest) író, fordító · Gaál József (1960, Budapest) képzőművész, az MKE egyetemi docense · Gerőcs Péter (1985, Budapest) író, kritikus · Györe Gabriella (1974, Budapest) költő, író · Gyórfi Kata (1992, Kolozsvár–Budapest) költő · Hevesi Judit (1990, Budapest) költő, kritikus, szerkesztő · Kálmán C. György (1954, Budapest) kritikus, irodalomtörténész, irodalomteoretikus, publicista · Kántor Zsolt (1958, Szarvas) író · Kovács Bálint (1987, Budapest) újságíró · Krusovszky Dénes (1982, Budapest) költő, író, kritikus · Lengyel Imre Zsolt (1986, Budapest) kritikus · Lesi Zoltán (Budapest, 1982) költő, író, műfordító · Magyar Barna (1965, Vésztő) költő · Morgenstern, Christian (1871–1914) német költő, író · Miklósvölgyi Zsolt (1987, Zsámbék) szerkesztő, kritikus · Nagy Csilla (1981, Besztercebánya) irodalomtörténész · Nemes Z. Márió (1982, Nyárad–Budapest) költő, kritikus · Oravecz Péter (1977, Budapest) költő, zenész · Pogrányi Péter (1987, Budapest) kritikus, szerkesztő · Pollágh Péter (1979, Budapest) költő, szerkesztő, zurnaliszta · Reichert Gábor (1987, Tatabánya) szerkesztő, kritikus · Sántha József (1954, Mogyoród) kritikus · Somogyi Aranka (Budapest, 1959) író, költő · Szili József (1929, Budapest) író · Tinkó Máté (1988, Békés–Budapest) költő, szerkesztő

E számunkat **Gaál József** művei, illetve azok részletei díszítik. A reprodukciókat a szerző engedélyével közöljük.

▮ Szili József

Sète: a Tengerparti temető

„Halálaid halálaim...”
À Ferenc Varga (Paris)

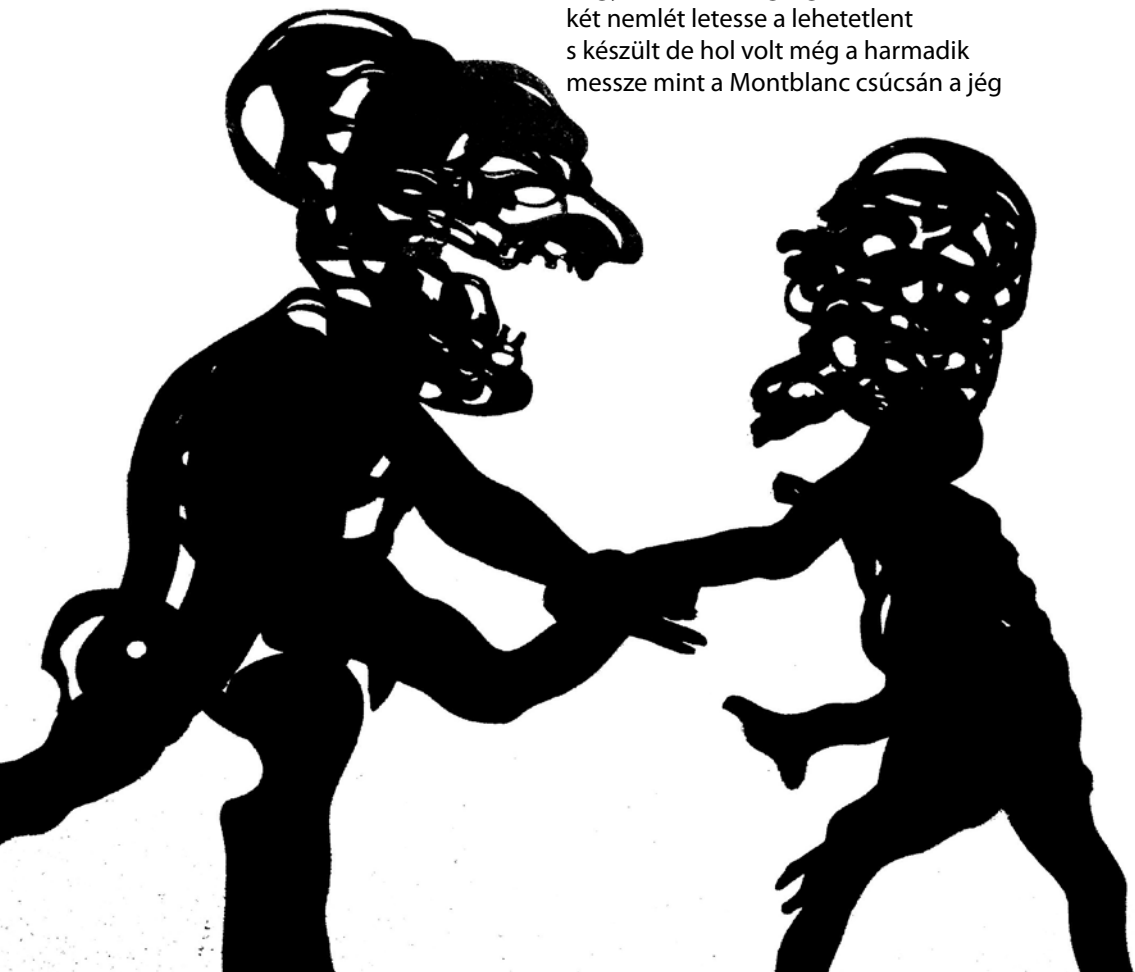
Akkor kettőnknek Sète volt a Tető
Gibraltár sírbolt védműveivel
minden kilátás a tengerre nyílt
fénybő tengerre s galambok galambok
szemfényvesztés a tündöklet vakít
de semmi bú csak hosszú keresés
a sírkövek közt megbújt az a sír
visszaforulunk le a kapuig
ott kell kivárnunk egy friss temetést
utána megnyugtat a kapuőr
főntebb van mint ahol mi föladtuk
családi sír de semmi különös
fakult szalag és elszáradt virágok
évfordulós ünneplés nyomai
körül a tengerparti temető
körül a szemfényvesztő tengerár
s galambok galambok mint akkor ott
mikor mi ketten még s csak ő sehol

Műút · irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat · ISSN 1789-1965 · Megjelenik a **Szépmeister-
ségek Alapítvány** kiadásában Miskolcon · Főszerkesztő: **Zemlényi Attila** (zemlenyi@muut.
hu) · Szépirodalom, képregény, olvasószerkesztés és korrektúra: **kabai lóránt** (kkl@muut.hu)
· Kritika, esszé: **Jenei László** (jenei@muut.hu) · Művészet: **Bujdos Attila** (attila.bujdos@muut.
hu) · Képszerkesztés, design: **Tellinger András** (telli@chello.hu) · Képanyag és felelős kiadó:
Kishonthy Zsolt (kishonthy@muut.hu) · **Szerkesztőség:** 3530 Miskolc, Széchenyi I. u. 14. ·
+36 46 326 906 · muut@muut.hu · www.muut.hu · www.facebook.com/muutfolyoirat · twitter.
com/muut_folyoirat · iwiv.hu/muut · Szerkesztőségi titkár: **Simon Gabriella** (szepmestersegek.
alapitvany@gmail.com) · Layout és logo: **Szurcsik János** (mail@janos.at; www.janos.at) · Nyom-
da és kötészet: **Tipo-Top Nyomda**, Miskolc · Felelős vezető: **Solymosi Róbert** · Műút portál:
www.muut.hu · ISSN 1789-2635 · Szerkesztik: **Antal Balázs** (antal.balazs@muut.hu) · **kabai lóránt**

Húsz év után

„Csak a lehetlent lehetne letetni”
(Arany János)

A lehetlent letetni lehet
úgy álltunk ketten a gleccser alatt
a csúcsról a Montblanc alján a jég
piszkos rétegek sziklamély csapok
csorog csorog nádas kunyhóeresz
a jeges árok s lesz kristálypatak
felhőben fönt a csúcs a láthatatlan
csak egy hiányzott csak a mi hiányunk
egymás mellett is mindig akkor is
átjárt amikor ő még meg se volt
tizenhat év s én én ő még sehol
egy hosszan üres távoli jövőben
hol volt hogy el is tévesztettük egymást
el is vesztettük de lett két halál
hogy húsz éve még a gleccser alatt
két nemlét letesse a lehetlent
s készült de hol volt még a harmadik
messze mint a Montblanc csúcsán a jég

Nőnap

Hogyhogy csak ez az egy nap az övék
száznolcvankét és fél az járna ki
vagy minden napból minden éjszaka
vagy minden másnap a nappal s az éj
szökőnapok múlt századok miatt
vagy nincs tovább nem nem nem felezünk
ők mi vagyunk mi ők a rettenet
ez a megosztás ez a felezés
a véglényektől föl az emberig
vagy le mert végül mi is a különbség
bélflóra nélkül kihagy ez az agy
az is fosik vigasztalt Pali bátyám
olyankor nem vigasz az az az is
még hogy nélkülük még hogy nélkülünk
hogy csere is van s van nélkülözés
akkora nihil hogy majd beledöglünk
akkora vers mint A dög vagy az a
műfajtalankodás a címe Óda
s végül Egészen a nagy Semmiért

▸ Oravecz Péter

Terepszemle

Ég felé függő törzsek metszik
a vízszint izzó görbületét.

Erdők és mezők: számlálhatatlan
eredő, egy pontba tartó huzamok.

A közeli fákat sebesség maszatozza eggyé,
a távolság lelassítja a templomtornyokat.

Nem létező határokat sért egy árnyék,
mikor bozótok szögcsapóit fölött suhan.

Árokszél, peronszegély, partvonal.
A szántást szél boronálja.

Csak az címkézhető, mi kezdet
s vég közé szorul.

Az elvészés árnyalatai

Lesi Zoltán

A fekete ember az ajtóban áll és melegen szól, nem lehet visszatartani, mert nincs hova mennie. Édeskés körülötte a levegő. A kobold már lefekvéshez készül, mégis beengedi, pedig a virágjával aludna, akit mindennél jobban szeret. Befekszik közéjük a fekete ember. Az illattól egyből elalszanak, még az álmukat is elfelejtik. A vendég hajnalban ébred, tejet iszik és kilép az ajtón, róla semmit se tudni, csak azt, hogy újra és újra el fog jönni, és bármit megtehet. A kobold nem bízik magában, inkább elhiszi a meséket. Egy bogár reggelre emberré változhat, a kobold is így nőhetne nagyra, de képtelen tenni érte. Nincs baj, nem történik semmi. Este újra itt lesz. Nem mondta, de lehetett érezni a természetes mozdulatokból, mert a kobold hiába van otthon, sose tudna ilyen könnyedén kiülni az ablakpárkányra.

A kobold kettésben marad a virágjával, aki nyugósen ébred. Nem beszélnek róla, de mindkettőjüknek fáj, csak egy kicsit másképp. Odakint még sötét van, de a túloldalt valamelyik fényes ablak mögött akár ott lehet a fekete ember. Együtt ülnek az asztalnál. A kobold megkínálja a kávéból, elkészíti a reggelit, tudja, ha nem tesz ellene semmit, egész nap várni fogja, viseli a hiányát, mint egy koronát. Szorítja a fejét, hiába próbál szabaddulni.

Nem, csak ne találjon otthon, mondogatja a kobold, vonathoz indul és a virág örömmel utazik vele. Együtt jelentenek a mindennapoknak beteget. Megmenekültél, megmenekültem, szállunk a nyitott ajtón kifelé, sóhajt fel a virág. Az állomáson aztán újra látják, mint egy mór, áll fehér ingben a fekete ember. Próbálják kerülni a tekintetét, mégis kiszúrja őket. Biccent. Hirtelen, akár egy öreg zsiráf, a kobold köhögni kezd, mintha egy kéz a torkát fogná enyhén, nem szorítva. Le kell ülnie a kőre, hogy átadja magát a délelőttnek, a rohanó lábaknak, a repülő bördöndöknek és egy parti sakknak, amit nélküle játszanak végig a peron végén. A játékosok vigyorát látja utoljára, aztán elmosódik. A virág menti meg. Felsegíti egy végtelen hosszú vonatra. A kabinok közt, a folyosón tántorog, a füledt meleg tartja benne a szédülést, mindenütt ülnek már, csak a büfékocsiban talál helyet. A virág mellé telepszik és most annyira jó lesz. A kobold ígéri, megeszi a levest is, egyenesen ül, a verset is elmondja előtte.

A virág a gyökereiről beszél, már nincsenek többé. Elszakadt tőlük, amikor leejtett egy díszes cserepet, egy messze kínai porcelánt. A kobold emlékszik arra az estére. Nagyon halkán kopogtak az ajtón, szinte hallani se lehetett. A virág félénksége vette le a lábáról, meg a történet, hogy átjön a szomszédból, mert otthon már nem aludhat, de közel szeretné tudni a régi életét. Ezt az újat viszont még jobban megszerette és már vissza se akar menni. Az új gyökerem lettél, mondogatta, tápoldat a friss földnek, mást nem akart, csak hogy odabent ne változzon semmi, miközben kint mindent lecserélnek. Mint a kiütések, kiújulnak a fákon a piros bogycok meg a levelek.

A virág féltékeny, már elvárja a koboldtól a finom meleget a párás, zöld falak között. Amikor először az ajtóban állt, a kobold csak a papucsát adta kölcsön, ami a virágot szinte elnyelte, benne volt térdig-könyékig. A féltékenységtől viszont kinyílt kezében a

körömvágó olló, amikor meglátta a fekete embert az ablakban mosolyogni, de az nem mondott sokat, csak hogy eljön majd, és minden újra kezdődik. Egy találkozó, ahol átadnak valamit, egy táskányi édeset, amit a virág is szeretne, csak ne egyedül kelljen érte mennie. Azt nem bírja, kicsit sem, mert neki túl nagy egy táská, neki elég a papucsról a bojt vagy a táská fogója. Meleg bőr, amihez hozzá lehet érni, mégse szoros, mint egy számozásos lakat. A szomszédos asztalnál ül a fekete ember vagy az ikertestvére. A virág a táskával van elfoglalva, nem tudni, hogy került hozzá. Megundorodik a síró koboldtól, a táskát szorongatva átül a túloldalra. A fekete ember mosolyog. A kobold nézni se bírja, az üvegen át bámulja a tájat, az ablaknak dől. Kinevetik, aztán megméri a fejét körbe. A vonat csak halad tovább a síneken, át az alagúton. A táskát próbálják kinyitni. Eddig nem is tudta, hogy az emberek ennyire hasonlítanak a varjakra. Tőlük be is sötétedhet, de át kell jutni a hegyen és akkor érnek át hozzá, a fekete emberhez. A kobold nem akarja megtudni a történet végét, a fák alatt valami kunyhóban. Aztán mégis, már az ajtóban áll. Ha kinyílik, akkor olyan lesz, mint egy mesében, amibe hamarosan meg is érkezik a virág meg a fekete ember.

*

Egy tükörben meglátta öregkori arcát és azóta ő a fekete ember. Új szokásokkal leplezi magát. Abban reménykedik, ha kiválogatja magából a rosszat, akkor nem történik meg újra, amitől annyira félt. Nem lehet egyedül hagyni, mert éhen hal vagy halálra unja magát, mint egy tamagocsi. Pont úgy kell vigyázni rá, néha megvakarni a hasát, mert érintésre van szüksége, valami bőrre, mert a pólója kinyúlt, a zoknijai lyukas. Betegen a köldökig se ér, és öregembszaga lenne, ha a kobold nem járna hozzá. Még mindig azt hiszi, hogy meg lehet menteni. Létezik egy kis ház az erdőben, ahol a fekete ember magára találhatna. Fát faragna belőle, méretre a kopogtató madár, hátha kigyógyul a mindig éjszakából.

Amikor legyező alakban hulltak a könnyvek, és a folyton beszélő száj elől már nem lehetett menekülni, a test leghidegebb napján, a fekete ember legszívesebben ki se bújt volna a takaró alól. A fülébe ültette a virágot, amit annyira szeretett, mint senki mást. A fekete ember egyedül van, a piros kaspó és a kanapé számára az igaz otthon, de az se az övé, ha egyáltalán piros. Nem mer kimozdulni, mert nincs senkije, aki addig a virággal lenne, és fél az autóktól, hogy jönnek érte és akkor majd viszik az erdőbe, és ott lesz a ház. A virág az ő egyetlen, akire még számíthat és nem kell félni, majd lesz egy fia is, csak ki kell várni. Nem tud másról beszélni, mentegetőzik, nem volt mindig ilyen, és egyszer majd újra elindul benne az óra. Elszakad az otthon meg a fekete ember. Virágját babahordozóba teszi, a világot meg a nyakába. A tenyerét megmutatja az állomáson egy jósgépnek, de az eredményt meg se várva felszáll valamelyik vonatra.

Csillápatlanul zörög valami a mellkasában, de nem ereszti ki a levegőt. Mintha látná magát, ahogy kiszabadul, a vagonok mellett szalad, cigánykereket hány a sínek menti árokparton. A

táskája telemegy kérdéssel, és már azt sem érti, miért nem volt eddig így, mint itt, a vaskerekék fölött. Még mindig nem hisz se istenben, se kémiaiban. Néhány atom talált a testében új párt, ettől lesz olyan sűrű a várakozás. Leszáll a vonatról, már nem lánghol szeretethiánytól a bőre. Hívta a kisház, elindul, bele a mesébe.

Az erdőben kővé is válhatna a szépségtől, de annyira nem fogékony a madárdalra. A virágja segíti, aki még mindig a fülében ül. A sötétben nem kísérik végig lámpácskák, se világító szemek, mintha mindig is erre készült volna, előre tud minden mozdulatot. Még le se ültek a kobolddal a mindentudó diófa mellé, a kérdéseivel máris nekifeszült, mint a földnek a súlyzó alakú fák. Már nem hagyta, hogy a kobold ápolja, nem folyt belőle a szó, se a fájdalom, üres volt, meztelen, szinte lyukas. A virágját letette egy olyan helyre, ahonnan az mindent lát, és leült úgy, mint egy kitömött madár, akire a legelőnyösebb pózban talált a preparátor. A kobold átölelte, de nem tudta, ezek az ujjak itt most lábak. Meggyújtott egy gyertyát, majd arról beszélt, hogy ez már majdnem olyan, mint egy kémiai házasság, csak egyedül van benne. Kibékülnek, és a fekete ember világít neki, mint a kávéban a cukor.

*

Nem letört, hogy egyedül neki, a fekete embernek nyílnak a kéretlen virágok, csak néhány hete került a telepre, a Keletibe vezető sínek közelébe. Lassított felvételként mozog a fák között. A fekete ember mint fáradt predátor titokban gallyacskákat keres, rejtőző színeket vesz fel, most éppen az erdőét, már egészen belenőtt a fejébe, fákat növeszt és az ágakon macskaarcok vigyorognak. Itt bujkálni kell, feneket összeszorítani, mert még ráfogják, hogy lopja a fát. Az estéknént kádban fürdő istenek távolról lesekszenek néha.

Képtelen újra és újra visszamenni Macskához, akivel előtte élt. A fekete ember egy kis növésű tigrisszelidítő, aki kiállja az üvöltözést. Lassan megszokja a félelmet az arcán, visszahúzódik a magba, a gyomor alá, már egészen szerethető, a séta után alig érzi, majdnem otthon van. Macskára és a testrészeire még nem gondol. Lépcsők, az ajtó előtt kéretlen virágok. Hazamenne, de a kulcs nem illik a zárba. Hiába kopog, odabent csend. Az önsajnálát bár lehetne valaki másé, nem csak a gyerek meg az otthon. Lefekszik a ház előtti padra, de ez nem az országút, itt villamos jár és emberek, mert a város befelé keményedő kristály, amiben számára nincs hely. A gyerekekre gondol és a kezében maradt virágot nézi. A padjánál valaki kiabál, csak a lábát látja, de felnézni nem tud, amit hall, egy idegen nyelv. Még egyszer visszamegy a lakáshoz, az ajtó előtt a lába remeg, már csak a kiabálástól feldagadt torokra tud gondolni, ez az utolsó, amibe kapaszkodhat, meg a várakozás és mások szájalma, amire eddig is annyiszor számított. Az ajtó zárva marad, leül, hátát a falnak támasztja. Gyereksírásra ébred az ajtó előtt, fény szűrődik ki és kilép egy ismeretlen, be is mutatkozik, de még sose hallott Macskáról, inkább egy másik emeleten, lépcsőházban vagy utcában keresse.

Eszébe jut, hogy a virágja most is vele van, menniük kell, mert a lépcsőház már túl veszélyes lenne, máshol kell aludni. Odakint úgyis megindult a nagy átrendeződés és nem késhet, új barátai lesznek, akikkel egy másik szabadságra talál, ahol Macska már nem ellenség, mert ott sincs, mert az egy másik ország.

*

Nem akart tőle semmit, a kobold mégis várt rá. A fekete ember meg úgy átölelte a ház előtti fát, mint egy fűrész. Felmászott olyan magasra, hogy már belátott az ablakon. Csak nyugalomra vágyott, olyan helyre, ahol senki sem zavarja. Másnap mégis az ajtóban állt. Nem könyörgött vagy adta a koldust, csak egy éjszakát kért, és a hűségről beszélt, hogy neki kettő van és néha nem tudja, melyik a fontosabb, pedig csak adagolni kellene, mint a tablettákat a nyelvre vagy a gombokat a kabátra. Arról beszélt, hogy neki nincs sok már az országban, bár neki ez a város se az otthona. Megcsalt vele egy másikat, de a folyó vitte bele, amit követnie kellett. Lehet megszállottság, de eddig nem kapott magyarázatot, csak annak örült, hogy a sátrát eddig mindig vihette, de tegnap abba is belekapaszkodott egy egyenruhás. A koboldnál aludna és korán reggel indulna tovább. Utoljára látni szeretné a fiát. Hűséges akar maradni hozzá. Az éjszaka a fa ágai között kimerítette, de amint a fiáról beszél, megszépül az arca. A negyedik emeletről a fát látja, amin tegnap aludt. A sűrű szövésű ágak közt átderengenek a város fényei, a haza a mélyben. Nem a fekete ember az első, aki bekopog a koboldhoz, de eddig senki se merészkedett ideig. Az asztalhoz ül, mintha már sosem akarna elmenni. A kobold egy pohár tejet tesz elé és a virágjára gondol, bármikor betoppanhat, talán már érzi is az enyhe huzatot, mert ez a virág ablaka. Majd megmagyarázom, gondolja a kobold. Olyan ritkán ül egy idegennel a konyhában, hogy észre se veszi, de rabul ejtették. A fekete ember issza a tejet és hallgat. A koboldnak annyira megnyugtató a jelenléte, hogy el is felejt, hogy milyen ritkán fogad vendégeket. A virág allergiás az idegen porra, jönni fog hamarost és még nincsenek válaszok a kérdésekre. Az előre kész mondat egyébként is megcsalás. A koboldnak még sincs más lehetősége, és most együtt alhatnak hárman, egyetlen ágyban, mint könyvben a lapok, szorosan és lesz hozzájuk ábra. A virág kap majd tálcájára hideg és meleg vizet. Hirtelen nagyon hiányozni kezd neki és megharagszik a fekete emberre, hiszen tudhatná, a virág milyen érzékeny. A fekete ember a hűségről beszél éppen, és hogy mégis el kell mennie, mert a messziben közelebb lesz a fiához. A kobold a virágot érzi, még a reggelről megmaradt illatát. Kiabálni kezd, hogy tűnjön el a fekete ember. A kobold kezei belemarnak az éjszín bőrbe és tépni kezdik. A fekete ember nem maradhat egy perccel se tovább. Elmegy, mert megérti és biztos van számára egy pad vagy valami ág. Ekkor lép be a virág az ajtón. Nem tüszent, inkább marasztalja a fekete embert, csak egyetlen éjszakára, mert ma van az ő napja. Gyereket vár. Ez az utolsó nap, amikor a bim-bók még aludni hagyják és egyébként is korán kel, addig pedig aludjanak szorosan, mint a könyvlapok.

↳ *Christian Morgenstern*

Az Éjlidérc

Éjlidérc emeli balját:
éjfélt dobban így az ország.

Tátott szájjal hallgat a tó.
Halk kutyahörgés hallható.

Madár nyújtózik a nádban.
Béka kémlel lent a lápban.

Csiga fülel a házában,
s krumpliföldi egér, párban.

Lidércfény megpihenni vágy:
széltépte ágfa lesz az ág.

Zsófia arca hófehér.
A Holdkos vesztőhelyre ér.

Bitólakót lenget a szél.
Gyereksírást hall faluszél.

Vakon(d) csókol szájon vakond't,
mint mézesheti házasok.

Ám a sötét erdő titka:
éjmanó öklét szorítja,

mert későn vándorló fuszekli
magát a lápba nem veszejti.

„Kár” — hallatszik holló-helló —:
„A vég ez, óh! A vég ez, óh!”

Éjlidérc ereszti balját:
s húny tovább az egész ország.

Holló Herold

Holló Herold
kár kár he he
elhagyatott
bár bár te te
önmentőül
Varjúkőn ül
kár kár bár bár
he he

A ködbanya
kár kár he he
nem foglala
bár bár te te
végy! végy! rivall
'sz nem holmi szar
kár kár bár bár
he he

Évre év járt
kár kár he he
messze sétált
bár bár te te

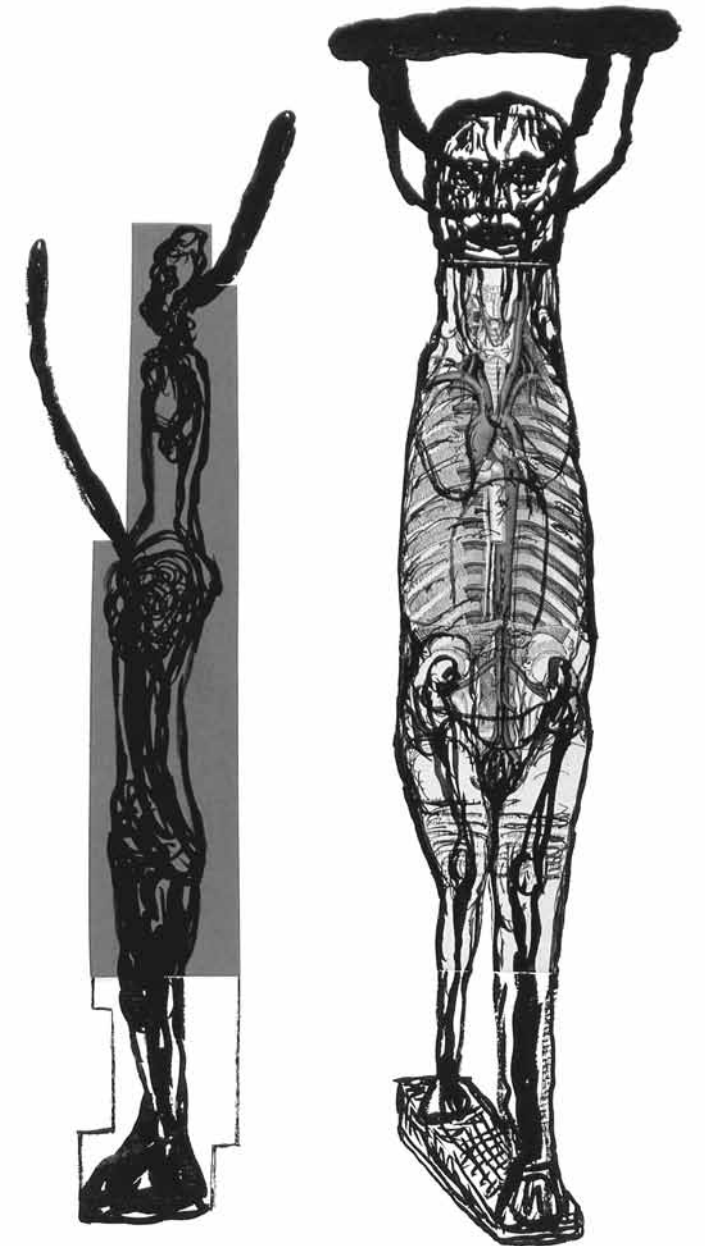
s már lóg legott
holló-halott
kár kár bár bár
te te

A Probléma

Szólt Tizenegy-Tizenkettő
problémáját hozva elő:
„Ha Hét volnék, Három-Négynek,
Uram, mégse neveznének!”

S láss csodát! Éjlidérc-lápon
úgy hívták ettől: Huszonhárom.

(Györe Gabriella fordításai)

➤ *Tinkó Máté*

Amiről nincs idő

Előbb üres kráter:
bemélyedés, kapocs a
látható és mondhatatlan
között. Úgy fedi fel
otthonát, mi előbb a kráterben
pusztulásra vágyott:
a város partjain apró,
metszésnyi gázlángok gyúlnak.
Kirajzolják vonalát, s mikor
már tart az ébredés, de még
minden a visszájára
fordul, abban a bizonyosan
feltételes, többlet-
szeretben: nem lesz már
a kráternek terjedése, forrása,
csak ív a mozgó felszín
határain belül.
Akarata ellenére: csökönyös
ív, törés — vonalaid mentén.

Cédula

Deák Botondnak

Hogyha itt egyszer körbe akartam volna
jutni, egészen más érintések szükségébe
bonyolódok, egészen más, mind-
inkább kutyák vonításába a forgalmi
kereszteződés átellenes sarkain, vagy
mint a lovak, hogy viselhetővé váljon, tapint-
ható az éjszaka, egymás fejének döntve,
összepróbálva lehetséges és való-
szerűtlen álmokat. Szörnyű *természeted*.
Ösztönös képesség, reakció, kiújuló inger
itatása és etetése szerint. De ezek is pusztán
védelmi szavak, reflexből zárulók: síríg
tartó állati hallgatásuk, másképp minden
csak *zajlik*, csak *zokog* —
aztán a szégyenkezés, ami eddig, mint vezér-
hajlam, küszöb elé tette a kölyköket, most
kotlósként feszül azon az ótvaros járdán.
Ráfeszül, és tudja már — kik játszanak
sötétben is: leányok, kisfiúk, szépek, mert *ébre-*
létünkben még utolsót mertek ugrani.
Hát ki felejténé őket így, a *szabadon* fogva.

Illúzió

Megcsodálok minden várost, ahová az infrastruktúra
fejlesztésével a modernség betört.
Ez a modernség aztán a leporolhatatlan
épületkockákra is rátelepszik: glóriát von fejük fölé.
Ezt egy későbbi, egy másik versben a szerelemmel, mondjuk
— ügyelve a hierarchikus viszonyokra —, kapcsolatba
kellene hozni. De most csak még a csodálatról essék
utolsó gondolat: ahogy három napnál tovább kitartja,
és alkalmazkodik hozzá egy teljes emberi élet.
Avagy a teljes ember neonba néz, nyugovóra
tér, felkel. Nyugovóra tér, felkel. Mintha ő
diktálná a tempót. S a város vonzás-
körzetében mint szőlőfűtről a gömböcskék,
a napok leperegnek.

▮ *Kántor Zsolt*

A szőlőtő kék rézgálica rejt

Préselt, gyűrött múlt, mennyi hajnal van benned,
 esők, darazsak emléke, június hülye íze,
 keserű, gyógyító nedvek, rostok, *a nyelvés élvezete.*
 Inak és erek, alkonyi szomorúságok, óvatos érintések, *most múltatok!*
 Magány és együttlét, fegyelem és figyelem.
 Egymásba nőtt varratok, seb és lemondás.
Belőletek is elég legyen!
 Suttogás és szomj s az a sok kitérő, kisiklás.
 Erdő szaga, könnyek, szavak: egy ujjbegyen.
 Felissza egy itatós, mint a kiöntött tintát.
 Aggódások pora, nevetés, vihar. Áldás és átok.
 Minden egyetlen pirosuló szőlőlevélen.
 A lét akar szólni, mint hullás és bomlás.
 De nem érek rá éppen. Nincs megoldás.

↳ *Buvári Tamás*

Király indiai félelem

(részlet egy készülő regényből)

részt ekkor a kísérletekben, amelyek a résztvevő párok értelmi képességét, memóriáját, térlátását, tüdőkapacitását, agyi hullámaidat, szívritmusát vizsgálták. Továbbá egyéb személyiségvizsgálatoknak, intelligencia-teszteknek vetették alá az alanyokat, akiktől több ezer kérdésre kaptak választ. Az eredmény kétségtelen bizonyította az örökölhetőség erejét, azaz hogy az ember tulajdonságai jórészt genetikai eredetűek. Természetszerűen nem arról van szó, hogy egyéb tényezők, például környezeti hatások (úgy mint ételben-italban bevitt anyagok) ne iktathatnának ki, vagy épp ne aktiválhatnának géneket. Mi több, véletlenszerű is lehet a változás. Emezeket vizsgálja voltaképpen az epigenetika tudománya...

Szóval egyfajta hús-vér kontrol céljából kért volna randevút Bohnsohntól? Meglehet. Sőt igen.

Amikor mindezen elgondolkozik, autóban ül, autót vezet, és így, egyedül először utazik nagyobb távolságra Magyarországra, azon belül a mozdulatlan tóhoz. Ami nem messze nem hullámzik a bakonyi falutól, ahonnan apja családja származik (bár csak nem ez is — véli útközben). Oda beszélték meg a találkozót Bohnsohnnal. A tóba nyúló félsziget tetején, ahol egy hófehér apátsági templom tornyai (kettő) karcolják a nagy magyar eget, valahogy így mondta a testvére, ő legalábbis így értette, és hogy majd azon a téren fognak találkozni pontosan szombat délben. Rendben, az jó lesz, sőt kitűnő ötlet, mondta ő, de azt már nem mondta, hogy eredetileg ő is arra gondolt, hogy valahol a tó partján kellene.

BS pedig ott áll előtte a félsziget tetején. És BS egyébként hasonló árnyalatú, sötétszöke haját ugyanolyan hosszúra vágatta, mint ő. Majdnem a válláig ér. Puff neki! Végre tudományos szemmel vizsgálhatja. A testalkatuk a régi, most is megegyezik, ő talán valamivel kevésbé izmos, úgy három kiló színfehérjére saccolja, amennyivel BS életre termettebb. Magasságuk hajszálra megegyezik, mosolyuk, talán mondhatná így, még időtálló. Legalábbis egyelőre.

Kemény kézfogás, BS grimaszol, mi van, Johannka?, ő nehezebben enged fel. A mozdulatlan tó fölött sirályok kergetőznek, a szél enyhe, a víz csillog, a megállapítás kétségtelen: a tó nem éppen mozdulatlan. Ezzel szemben a fülsüketítő harangszó talán Rómáig is elhallatszik. Pillanatra mintha könny szökne a szemébe, ami látszani biztosan nem látszik, és nem is nyilvános, mivel sötétített lencsés szemüveget visel. Beülnek kávézni. BS dohányzik, ő nem. BS cukorral issza a kávéját, ő nem. BS magyarul beszél, ő németül. Mi van itt? Mely kőkori barlangba bújt a már éppen magasztalni készült tudomány? S főként milyen megfontolásból?

Vagy tán az epigenetika viszi el a pálmát?

Elképesztő. Valamiféle kevert nyelven, kézzel-lábbal mutatgatva kell beszélniük. BS fintorogva húzogat egyfajta képzelt karikagyűrűt a gyűrűsujján. Hogy ő? Semmikor. És mi van vele, nála semmi?, kérdezi most ő, mire BS a fejét rázza, és mondja, hogy nemrég rúgta ki a hölgy, szabad, mint a galamb — legalábbis arányos, gyűrűzetlen kezével a mellettük a gyöngyka-

vicsban kaparászó szürke békegerincesekre mutat. Legyintésébe ekkor levendulaillat keveredik.

A nem éppen tömör beszélgetést azonban nem érdemes ezzel a kissé darabos módszerrel ábrázolni. A lényeg a lényeg: az ikertestvére nagyjából ugyanazokat a kérdéseket teszi fel, amiket idejövét ő is megfogalmazott magának. Talán egy kivétellel: hogy mikor szándékozik végre vásárolni valami rendes kocsit, mondjuk egy Mercedest, hiszen apjuk mindig arra esküdött, és minden valószínűség szerint most is azt a sváb csotrogányt hajtja. Máskülönben neki esze ágában sincs vezetni, ezt mondja Bohnsohn. Tudnak rajta nevetni.

Az igazat megvallva leginkább arra lenne kíváncsi, hogy BS nem küzd-e véletlenül az irtózáttal. Ahogy elnézi, elképzelhetőnek tartja, hogy nem. Valamint hogy nincs-e valami szexuális problémája. De hogyan is tapasztalhatná meg mindezt?

Később aztán egy rózsaszínbe hajló vulkanikus nedű (rozé cuvee) oldja meg nyelvüket.

Az ember lelkében sikeresen és egyre jóllakottabban munkálkodik az ördög. Az ördög és a gondolatok szövetségre lelnék hamar, az evolúció fejlesztette emberi agy ugyanis kényelmes hely, egyfajta hintaágy az ördögnek — ahonnan ki-be döfködheti szarvát az ember szívébe. Elméletek, izmusok, melyek emberi vért kívánnak. Tehát akkor ördög = értelem, vagy mi van? Elképzelhető. Mert miért nem száll ördög az állatba? Az ember a legnagyobb és legmocskosabb állat, így a részeg J. S.

A nagy szart. Az embert Isten a képmására teremtette, így a részeg BS. Mert olyan szeretet gyakorlására képes, mint Ő. Mely állatot teremtette volna a saját képmására? A pókot? A hangyát? Vagy a tücsköt? És tudja-e egyáltalán Johann, hogy minderről a nagyapjuk, Simon Simandl mit gondolt? Na ugye! Nem ártana, ha egyszer megtudná. Apropos, van-e valami fogalma arról, hogy mit jelentenek az aranydobozok a nagy folyón? Azok bizony nem mást jelentenek, mint hogy a Dunán érkező őseik...

Ekkor esik le BS a bárszékről.

Meglehetősen italosak, amikor szerepet cserélnek, és Mefisztó szerepében a doktor tetszeleg. És a felvilágosult főemlős legnagyobb problémáit igyekeznek körülugrálni a tóparti szálloda bárjában (persze csak fejben). Ahol aztán az éjszaka legsötétebb pillanataiban az is kiderül, hogy BS adott körülményekhez képest hatékonyan szervezi meg királyindiai védelmét, és biztos szervvel bánik a nőekkel is.

Ő egyedül alszik, a saját szobájában, eleve két szobát béreltek.

Valamivel ébredés előtt kínos álmot él át. Az álom lüktetését, melyet a saját szerveiben (epe, vese, belek) érez, nagyapja szívverése diktálja. Nem is sejtette, hogy ennyire családcentrikus.

A tiszafás falu utcáján fekszik a földön, mozdulni nem tud, mert a nagyapja félig-meddig rajta fekszik — de furcsamód nem a magyar nagyapját tartja a testén, hanem az anyai nagyapját, akít egyáltalán nem ismert, akire nem gyakran szokott gondolni, akít egy koncentrációs táborban öltek meg a náci, és akinek a szájából meg az orrából most mindenféle orvosi segédeszközök

állnak ki. És a fényképekről kellőképpen nagydarabnak ismert ember szívátjéka valahol az ő (J) hasának magasságában van, miáltal kitűnően érzi nagyapja szívdobogását, annak ütemére rezegnek a belső szervei. És azt is érzi, hogy a szívverés felgyorsul, vágat egyenesen. Aztán lassan alábbhagy, egyre ritkábbá válik, végül szinte már nem is ver, csak elvétve dobban egyet-egyed. S azon túl már nem dobog. Nagyapja már nem él. Valaki mégis kopog. Ő felébred.

Mindezt most miért? Talán megnyugtatóképpen?

Együtt reggeliznek a testvérel, búcsúzáskor BS ajándékkal lép meg. Egy kis méretű, körülbelül 25×15 centiméteres festményt kap Bohnsohntól. A festményt, ami fekete háttérben a világoskék Földet és valamivel fölötte a sárgán ragyogó Napot ábrázolja, a csillag közepén egy kis fehér báránnyal, immár kétségbevonhatatlan bizonyítékának gondolja annak, amit már amúgy is sejtett: BS megtért.

Magában ekkor: no, ha meg, akkor úgy kell neki!

És a München felé vezető úton minden további lelkifurdalás nélkül dönt a lakáscseréről és az autóvásárlásról.

↳ *Bíró József*

Természetes szabadulás

tudatosítják : beavatják : *alámerülnek* :
 lángkörrel övezhetetlen : **dharma**
 : *titkos érintés* : *után* : *átkelnek* :
 bizonytalan : hamvas ürességbe : menekülnek
 : *semmi különleges* : **viszátérő tisztaság** :
 megismerik : vigyázzák : *szabadítják*

megismerik : vigyázzák : *szabadítják* :
 vágygal körülírhatatlan : **thangka**
 : *titkos érintés* : *után* : *átkelnek* :
 azonosság : időtlen kezdetét : tapasztalják
 : *semmi különleges* : **határtalan halál** :
 tudatosítják : beavatják : *alámerülnek*

Empirikus változatlan

valakik : koszlott : zsebembe : nyúlnak
 : *nemjajgatoknemjajgatoknemjajgatok* :
hosszasan : **kitartóan** : **kotorásznak**
 : *sivárüresüressivársivárüres* :
 igyekezetük hi – á – ba – va – ló – sá – ga ellenére
 : *matatnakmatatnakmatatnak* :

továbbra : sem : lelnek : semmit :
inevitablesurpriseinevitablesurpriseinevitablesurprise
 : **leheletnyi** : **szabadságot** : **sem** :
egyszómintszázegyszómintszázegyszómintszáz
 : gya – nús : va – gyok :
akárcsak : *a* : *valamikori* : *feketeigazolványok*

↳ *Magyari Barna*

Hangsúlyban hajlik a térded

hat betű a te szép neved
de mondd hány szóköz egy magány
bárhogy gyűröm az érveket
a lét most csöndet tol alám

nincs itthon két formás lábad
kebleid is tekeregnek
csak az elmém ami árad
felvértézlek szeretetnek

miben nem vagy abbahagyom
csak veled teljes az élet
ha tornáz az irodalom
hangsúlyban hajlik a térded

az ábécé furcsa asztal
buszok járnak az abroszon
s pár igekötő marasztal
míg a világot átmosom

↳ *Pollágh Péter* Ezer a valóság

Jövőből érkezett miskolci lány.
Oroszfejű, szöghaja kontyban.
Szemében viszi a kéket, sok lopott
tengeri mélyet.
Az álmok menyecskék, sűgja,
valaki elveszi őket.

Játékok voltunk, büntetésből varázsoltak
embernek. Játékszív: ne edd meg.
Felismertelek: hogy felejthetném
el Misa medvét,
pedig milliárd felejtés lehetséges.

Felvadít a főztje, mit két babakarral kavar,
kijövök érte takarók, papírok alól, ha majd
nem ismétli meg magát az az ócska tavaly,
a ketrec, ahonnan kikulcsolták a színeket.

Húzok egy gyufányi nótát:
„Nem ihatok, mert csók
születik a számban,
nem élhetek hamisságban”.

Jössz te és a légióid?
Piros már a pozsgád?
Bolondom vagy már?
Soha nem lesz bánat?

Átölelem a kabátod, kutatok zsebek barlangjában.
1500 van nálad. Ezer a valóság, 500 a csengő álom.
Letépelem rólad, eltöröm a pulcsid, úgy megölellek.
Össze-vissza érzek: nulladik típusú érintések.
Kenyértörések. Most megmotozom a jövőm.
Lehetséges.

▸ Csider István Zoltán

Rendrakás

A hideg kövön

meg kéne keresni Láz Jankát valahogy.
nem tudom, hol kezdeném, már ha kezdeném.
elővenném a hátsó polcra, a könyvek
második sorából. ott kazlakban álltak

nichtvordemkindileg veszélyes kontentek,
például Apollinaire, hogy mást ne mondjak.
hát ja, nem valami felhőtlen gyerekkor,
hogy orgiákat képzel az osztályteremben,

este a Kriszta kordnadrágjára gondolsz.
hogy' peckelnéd ki a száját, ha úgy van.
sosincs úgy. sosincs sehogy. az egyik később sírt,

a másik hallgatott. Janka csak térdelt a
hideg kövön, Vas utca, egy szoba, konyha,
közös véce a gangon. aztán elhagyott.

Nincs háború

nem géppuska. valaki klopfol odakinn.
szép karaj. egy tökéletes párcapcsolat.
ilyen lehet a heroin is, ha abdem
lakásán veszed. abdem jemenből jött és

nagy szüksége volt a pénzre. rendszerint a
parlamenti belépőjével mérte ki
a szinte mindig tökéletes pakkokat.
végtelen ták, és sehol az apró titik.

sajnálom, nincs háború. a nonsztop éppen
zárva. január egy, a kutyaszarató tér
is alszik, finom utalásféleképpen

egyebek mellett rád, a szabályainkra,
az álmos vacsorákra. a soha el nem
hagyható, gemütlich biztonsági sávra.

Egy rossz krimi címe

megjött a lány, akit úgy hívtál, Mániás.
hideg jött vele, zsebében fájós fogak.
az ingét mozdulatokból rakják össze
minden éjjel a szorgos kis élősködők.

amikor elkezdted Mániásnak hívni,
karácsony volt, az erkélyen álltunk, cigi,
és félórája csak az apjáról beszélt.
hogy egyik napról a másikra történt, meg

hogy azóta se, és habzani kezdett a
szája. elnézést kért, leült a sarokba,
és úgy tett, mint aki játszik. a Mániás

a babaházban. ez egy rossz krimi címe.
aztán megkérdezte tőlem, leszophat-e,
és elhítem, hogy lehet egy női név is.

↳ Gyórfi Kata

csúszda

ahogy egy anya hallgatja kétéves gyerekének szabályos levegővételeit és kifújását, amint az mászik fel egy három méter magas csúszdára a létra túl szellős fokai között, úgy hallgatok én is minden megérkezett üzeneted előtt, amint féllábon egyensúlyozva egyre magasabbra mászol a facebook chat-listámon.

ahogy a kétéves gyerek hallgat, hogy hallja saját szabályos levegővételeit és kifújását, amint nem tudja pontosan, miért, felfele mászik a szellős fokokon, egy nem tudja, milyen magas létrán, úgy hallgatsz te is, amint féllábon egyensúlyozva vissza-visszaválaszolsz, és egyre magasabbra kerülsz.

tehát ugyanannak a lélegzésnek vagyunk a kihallgatói, ami a magasabbra kerüléssel arányosan egyre szaporább.

dor

olyan vagy, mint a jó helyen kimondott szó. ott van valami véletlen okból, mintha nem is létezne, ha én nem ejteném ki a számon, de ahogy van, az nem miattam olyan, hanem mert magával hozza az összes olyan helyet, ahol már jó volt kimondani.

olyan szó vagy te, aminek a helye megvan, csak valamiért mindig más, máskor és máshol mond ki, és bár néha felbátorodom, és azt hiszem, hogy ez a jó hely — kávézó teraszán, magas lépcsősor tetején, másnap, útközben, utána, amikor hangos a zene, csendben — arra gondolok, hogy üresen marad az a másik hely, ahol téged most jó kimondani.

olyan vagy, mint a legjobb helyekről elhallgatott szó. szívesen sétálgatok veled azokon az utcákon, ha megtaláljuk mind a tizenegyet.

CsIZ-nak

➤ *Farkas Kristóf Liliom*

Blowjob (és cigi)

Nem szeretnél esőbe lesni,
egy csöpp-örömben benne lenni?
Válj ki nyíltan, ha vígan
teszed a rosszat a gyönyör
küszöbére.

Hálát vet ki rád a nap,
szép hajadat fényesre fonja.
Hóbörödön olvad a nyár,
mert ágy-meleg arcodtól éber
lesz a halál.

Most lesz holnap, ha ma
berúgja a vizet a felhő
a tiszta sarokba, nedves
kendőt terít melledre, érjen
alatta cseresznye.

Tested szebb, mint drága
gyümölcstál, Selyemútján
érik be minden, mielőtt az Éden
szüretben lesz szűzetlen, míg
te öröm-terhes.

Minden-szerelmem a markodba
rakom, új hajnal ott hajtson,
szőlő-karom indája
úgy fusson öledbe, mint
ahogy én öllelek.

Tavasza nyílt ki szemedben,
fénybimbók hajtanak kávécsésze
levelet, dohány
pihen puha nyelveden,
magamba szívlak,

engedd.
Bent tartalak és szédülve
kiengedlek.

▮ Somogyi Aranka

ütés vakon

kijövök **outcoming** ennek a nőnek nincs fél foga sem ez hazugság az első két foga közül a jobboldali hiányzik az előbb még azt gondoltam hogy jó lenne ha elmenne a fenébe nem érdekel az élettársa félrekúrt amíg őt budakeszin operálták a tüdejével rákjával hosszasan lábadozott izsom még két vizkit kétszer négy centet ez két felesnek gyenge nem használ a fene egye mondom neki bocsássa meg a félrekúrát mi öreg nők tartunk össze azt hazudom neki hogy én is megbocsátottam a gyerekeim apjának hátha meg lehet menteni a házasságukat végül is összeillenek a tüdőbeteg meg a lúzer unom egész héten ezt csinálom más kívágait próbálom megérteni közben rámtör az elveszettség és elkezdem mondani értelmetlenül ennek a félfogú nőnek rendelek neki egy fröccsöt hogy jobban értse miért nem bírom már egyedül megoldani a problémákat a rezsizámlákat a lakás bérleti díját az adóhivatalt a színházjegyeket a vacsorákat nem tudom kifizetni nem jövök ki

w 0474k46m tőp5464e74k gwoöj zöüoü4p4o s kezemet félreteszem vakon gépelek mint a fenti sor is mutatja nem bízhatok semmiben csak néhány milliméter minden megváltozott ,rhomz ,rhönüép, bslpm megint megpróbálom vakon vezető világtalan bslpm zsmiézi ml háőytmo s lplpbso ono mámozúé kokovai ibi nénitől tanultunk gépelni a tánciskolából jól ismert csattogtatót használta szerencsére nem verésre csak az **ütemverésre** ütemesen ütötte a csattogtatót skálázunk adéesefjéelkái adéesefjéelkái ha odébb teszem a kezem megfejthetetlen kód esefdége kélá esefdége kélá újraolvasni félek nem értem

micsoda gyávaság hogy a tükörbe nézve nem metszem fel az **ereimet** nekem nem kellene ez a lottyadt testű varangy ha férfi lennék foltos bőromet nem kenem abonettel vagy mivel kell fabulonnal davval klírszkinnel niveával ciffel samsunggal nokiával a fényképetem nem fotosoppolom a lábomon a szórt nem elég sűrűn epilátatom és hiába tenne a plasztikai sebész a mellembé implantátumot a környező testrészekből nem faraghatna barbibabát

dies irae dies illa ezzel vacakolok pedig itt lehetne a vég a végem a billentyűkön vannak az ujjaim **ütők** a többi részem testrészem hajladozik görcsöl meg kéne halni de még megnézem a fészbukomat vannak ismerőseim kiteszem a jutjubon talált régi slágert amit összekucorodva hallgattunk a váci utcai nonstop étterem lepusztult boksaiban vagy otthon a kisszobában ahol egymáshoz értek a vég és más tagjaink szerelem nélkül hazatalálva

kitt katt kitt katt katti néni veri az ütemet a zongora tetején otthon a metronóm tartatja az ütemet kitt katt kattii nnéenni húzza a hüvelykujjamat lefelé nem jól tartom a kezem a tenyeremben mintha egy alma volna mondja nincs csak a fájdalom nem figyeltem megint **lelóg** a hüvelyujjam így nem lesz belőlem zongorista üres a tenyerem

Szereted a rács hűvösét. Felkelsz hajnalban, áttekersz a városon, el a horgásztavak mellett, aztán a személtlerakó után befordulsz a bekötőúton és máris itt vagy. Általában te érsz ide először, félretámasztod a biciklidet, és mivel a nagykapuhoz nincsen kulcsod, hátulról mész be a telepre, a kisajtón keresztül. Átnedvesedik a harmatos fűtől a cipőd, de nem számít. A kutyák már érzik, hogy itt vagy, ugatnak, vonyítanak, nyüszögnek. Nem az éhség miatt, este adtál nekik rendszeren, hanem mert örülnek. Megállsz a két kennel közötti szűk csapás elején és egy darabig csak szólítgatod őket, na mi van, Csuli, Mogyoró, Bobek, Saca, egyenként sorolod a nevüket, ők meg már ott toporognak a ketrecük elejében. Aztán végigsétálsz lassan a kennelek között, kezeidet a hűvös vasra szorítva húzod magad mellett két oldalt és érzed, ahogy nedves orrukkal meg-megbökik a tenyered. Vannak kedvenceid, persze, de ilyenkor nem állsz meg előttük külön, nem akarod elkapatni őket, meg azt se szeretnéd, ha a többi kutya irigykedni kezdene.

Nem érzed igazságtalannak a dolgot, valóban meg kellett buktatniuk, de nevetségesnek tartod az egészet. Ki a szart érdekel, hogy kit gyilkoltak meg október 31-én „segítek, a Roheimvillában”, kik és miért? Ugyanígy abszolút hidegen hagy, hogy a Vix-jegyzék milyen területet ürített volna ki, ezt meg is mondtad, köpni-nyelni nem tudtak, „fiatalember, ahol maga lakik, az is beletartozott volna”. És akkor mi van, kérdeztél vissza, erre kiküldtek a teremből. Azt hitted, a többiek majd röhögni fognak, de csak bámultak maguk elé lefagyva, a stréberebbje pedig még akkor is körmölt, amikor az érettségi elnök már teljesen elvörösödött fejével üvöltözte, hogy tűnjön a szemem elől. Kijöttél a teremből, odakint néma csend, ott álltak a hülye osztálytársaid, meg se mertek nyikkanni, te meg keresztülsétáltál közöttük és mielőtt kiléptél volna az épületből, már a folyosón rágyújtottál.

Nagybátyád nem is akart hinni a fülének, láttad, hogy remeg a keze az idegtől, jobbra-balra imbolygott szőrös ujján a vörös köves pecsétgyűrű. Mi a faszt képzelsz, kérdezte végül, nem kiabált, de érezni lehetett, hogy majd felrobban. Semmit, mondtad, az egész, úgy ahogy van, nem érdekel. És a felvételi, az sem érdekel, kérdezte nagybátyád zihálva, nem érdekel, hogy lesz-e belőled valaki? Szívesen válaszoltál volna neki, de nem tudtál ezzel foglalkozni, amikor ideges ugyanis, pont úgy néz ki, mint az apád, már amennyire fel tudod idézni. Kikerekedett szemmel, a homlokuk közepéig felhúzott szemöldökkel néztek mindketten, de közben rezzenéstelen volt az arcuk, nem vicsorogtak és nem is pislogtak. Időnként álmodsz velük, és egyre nehezebb álmodban megkülönböztetni őket. Bácsikám, léptél oda legutóbb is, adja vissza a szájharmonikámat, rendszeren fogok viselkedni, ígérem, mondtad, mire a másik hangosan röhögni kezdett, mit képzelsz te kölyök, hát fel sem ismered, mi? Régebben az ilyesmi után képtelen voltál visszaaludni, most már fel sem riadsz, mindent meg lehet szokni, úgy tűnik.

Egyébként építőnek mentél volna, nagybátyád építésznek szánt, de ennyi kompromisszumot még el tudott viselni. Azt azonban már nem, ahogy az utóbbi időben viselkedtél, folyton

ezt hajtogatta, nem vagy te hülye gyerek, csak össze kéne szedni magad. Minek, ilyenkor mindig ezt kérdezted, de erre már nem is érkezett válasz. Viszont miután megbuktál az érettségén, nagybátyád úgy gondolta, hogy megleckéztet. Valami büntetésre magad is számítottál, de ilyen ötletesen megalázó dologra nem. Amikor bejelentette otthon, hogy megegyezett a gyeptesster ismerősével, a nagynénéd elsírta magát, mert micsoda szégyen ez, te meg el sem akartad hinni először, csak vigyorogtál. Hogy micsoda, kérdezted, sintertelep, ez most komoly? Az volt. A pótérettségiig ott fogsz dolgozni, jelentette ki a nagybátyád, napi nyolc órában, aztán majd eldöntheted, hogy akarsz-e továbbtanulni vagy melós leszel. Kurva Vix, gondoltad, de ha már úgy sincs választási lehetőség, legalább elegánsan kezeled. Rendben, mikor kezdek, kérdezted kimérten, és hiába esett rosszul a válasz, arra koncentráltál, hogy ne mutass ki semmit. Holnap hajnalban már mehetsz is.

Kicsi ez a telep, de a városnak nincs szüksége nagyobbra. A főnököd elég rendszeren karban tartja a dolgokat és a kutyákkal is jól bánik, amennyire teheti. Veled gyanakvó volt eleinte, biztosan hallott ezt-azt, valószínűleg a nagybátyád felkészítette a fogadásodra, de ahogy teltek a hetek, egészen normális lett. Nem haverkodik, de nem is csicskázta feleslegesen, viszont a szabályokhoz keményen ragaszkodik. Mostanában már a véleményedet is kikéri, ha új kutya érkezik, ez jó jel. Sunyinak tűnik, nem, kérdezte legutóbb, amikor valami szerencsétlen, csapzott kuvaszszersűséget fogott be. Tanyasi kutya lehetett, azok szoktak ilyen elvadultak lenni. Tiszta seb volt mind a négy lába, meg a hátán is egy nagy foltban hiányzott a szőr, de nem tűnt menthetetlennek. Ja, kicsit sunyi, mondtad, de szerintem inkább csak bizalmatlan, lehet, hogy bántották. Mindegyiket bántották, amelyek ide kerül, tette hozzá a főnök, aztán hátrament, hogy kitakarítsa a befogó kocsi.

Végül is nem tűnik kibírhatatlannak, felébredszt ötkor, fél óra alatt összeszeded magad, aztán biciklire szállsz és kitekersz a telepre. Az sem több félóránál, ha megállsz valamiért, vagy ha sokat nézelődsz, legfeljebb negyvenöt perc. Szereted ezeket a hajnali biciklizéseket, nincsen még senki az utcákon, a napfény is másképpen esik, más szögben világít meg mindent, mintha még semminek sem veszett volna el az esélye, mintha még bármi váratlan, bármi meglepő változás beállhatna a nap folyamán, holott tudod, nem fog. Amikor így tekersz, minden a helyére kerül, semmi nem zavar össze, a szemed is becsukod néha a városszéli egyenes szakaszokon, elengeded a kormányt és kinyújtózol a nyeregben. Nem tarthat sokáig, de ez a néhány pillanat a napod csúcspontja, ilyenkor egybeérnek a kinti neszek a benti csenddel, és nem kell, hogy eszedbe jusson bármi. Nincs Balaton, ahová idén nyáron már nem jutsz el, holott az összes barátod ott bulizik, nincsenek árva kutyák, amik alig várják már, hogy odaéj, nincs dögkút, nincs Vix, még az sem jut eszedbe, hogy milyen lehetett az a pillanat, amikor apád kocsija belecsapódott a fába, egyáltalán magánál volt-e vagy holtrészegen ült volánhoz, és anyádra sem gondolsz, hogy miért volt vajon jobb

↳ Krusovszky Dénes

A tisztáson

„Biztosan egy türelmetlen néző”

↳ Kovács Bálint

aki így értelmezné a díszletet. És támpont nélkül marad az is, aki máshogyan, mert nem lehet felfedezni az előadás más részeiben olyan jelzéseket — vagy enyhébben fogalmazva: azok nem adják magukat egykönnyen —, amelyek rezonálnának a látványvilágra.

Ugyanez igaz a díszlet másik hangsúlyos elemével, a színpad fölé lógatott, fejjel lefelé fordított, fohíjas nézőtér-darabbal kapcsolatban is. A fejjel lefelé fordítottságot persze a legkönnyebb lenne kifordításnak, talpárol a fejére állításnak értelmezni, a nézőteret meg a színház metaforájának — de mit lehet ezzel kezdeni? És miért sülyed lejjebb, majd emelkedik vissza a darab vége felé egyszer csak az egész? Miért pont akkor? Máskor miért nem? (Persze nem kell mindenben szimbolikát keresni, lehetne a látványvilágot mint atmoszférát, hangulateltét is értelmezni, ahhoz viszont részben túl semlegesek, részben túl jelentések az elemek.) Az előadást záró, vegyvédelmi öltözékben, egy posztapokaliptikus világban a kitömött sirályt kereső emberek (jel)képének támpontok hiányában való megfajthetlenségéről pedig még szó sem esett.

Rusznák néhányszor a közönség bevonásával, a színház hétköznapiasításával meglehetősen ellenkező eszközöket használ, és kissé elemeli a realitástól, a lélektani realizmustól az előadás egyes részeit — az itthon is ismertebb rendezők közül főként Andrei Szerbant idéző módon. A szereplők egyszer-egyszer úgy fejezik ki azt, hogy a Sirály világában mennyire nem figyel oda senki a másikra, mennyire nem törődik senki a másik lelkével, hogy konkrét cselekvésekre vetítik ki érzéseiket: a Kosztyába

titkon szerelmes Mása egy nagy, szív alakú luftit lökdös a férfi arcába, máskor pedig az emberek között ugrál, rángatózik, de azokra se hederítenek; megint máskor vetélytársa, Nyina hajából lép ki észrevétlenül egy szálat. A Másába szerelmes Medvegyenko a nő mellett dühödten önkielégítést imitál; Nyina, amikor úgy látja, hogy Mása is el akarja csábítani Trigorint, összevevőzik a nővel; az orvosba szerelmes jószágintéző pedig dühösen szétveri az orvos mástól kapott virágcsokrát. Roppant kifejezőek, találóak, fantáziadúsak és szimpatikusan egyediek ezek a megoldások, azonban túl kevés van belőlük: nehezen indokolható meg, hogy ha a rendező szakítani kíván a pszichorealizmussal, miért csak pár perc erejéig tesz így.

Összevetve tehát a két előadást, míg Kiss Csaba előadásában egy erős, jól artikulált és izgalmas rendezői koncepció mellett a színészi játék és az emberi viszonyok kidolgozottsága hiányérzetet hagy a *Sirály* konfliktusrendszerének feltérképezését illetően, addig Rusznáknál a nehezen megfajthető, de látszólagos megfajthetősége miatt hiányérzetet keltő talán-koncepció helyett elsősorban a színészek által sokszor egészen remekül kibontott kapcsolatrendszer, a gazdag jellemábrázolások adják a másik *Sirály* izgalmasságát.

Nem meglepő — persze, milyen zseniális és sokszorosan rétegzett mű Csehov *Sirálya*, lehetne másképp is —, hogy úgy tűnik, mindkét előadás főszereplői Arkagyina és Kosztya Trepljov, ahogyan az sem, hogy mindkettőben az kettejük kulcs-jelenete, amikor a fiú sikertelen öngyilkossági kísérlete után arra kéri anyját, cserélje át a kötést a fejében. Hiszen ez az a jelenet,

amelyben a két szereplő között szikrázó ellentétek előbb elcsitulnak, majd újra lángra kapva kiderül róluk, hogy orvosolhatatlanok.

Kiss Csabánál Molnár Gusztáv Kosztyája önbizalomhiányos figura: Molnár minden testtartásával, mozdulatával magában bizonytalan embert ábrázol, aki folyamatosan fél attól, hogy az őt körülvevő sok felnőtt gyereknek tartja őt, és a nagy félelemtől akaratlanul is tényleg gyerekként viselkedik. Amikor Dorn megdicséri a színdarabját, lelkesen átöleli a férfit, látszik, hogy szüksége van a megerősítésre. Minderre tökéletes magyarázatot szolgáltat anyja szerepében Györgyi Anna, aki vérfagyasztó pontossággal teremt pusztán testbeszédéből uralkodói figurát: szinte észrevétlenül mindig kiköveteli magának a központi helyet, s ott aztán kezét kitarva, szélesen gesztikulálva, magát kellelve eléri, hogy mindenki rá figyeljen; amikor mindenki egy helyben áll, ő akkor is mozog. Teljes testével játszik: ahogyan Trigorint simogatja, az birtoklás, ahogyan ráül a fekvő férfira, az nem szexualitás, hanem uralkodás; máskor pedig beáll Nyina elé, testével szó szerint maga mögé utasítja őt, és elmondja a kis színésznő monológját úgy, ahogyan azt szerinte mondani kellene.

És ez a két jellem cserél helyet egy nagyon fontos pillanatra a fejbekötős jelenetben. Ahogy a kötözés közben Kosztya régi emlékeket idéz fel, oda Kiss Csaba — vagy a dramaturg Dancsecs Ildikó — nagyon jó érzéssel beszúr néhány mondatot a szövegek könyvbe: Kosztya a régi házukban lakó balerinákat említi, mire Arkagyina elkezd azon csipkelődni, micsoda dolog, hogy a fiúnak már akkor is csak a szép lányok tűntek fel. Nagyon szép „mi lenne, ha...”-jelenet ez: mi lenne, ha ez a két ember képes lenne egy szereteteli anya-fiú kapcsolatra, ha gyengédek tudnának lenni egymáshoz? És amíg Arkagyina elgyöngül, addig Kosztya — talán életében először — kipróbálja, milyen magabiztosnak lenni, és kijelenti, ő maga tehetségesebb, mint az előző generációk sztárjai. De Györgyi Anna Arkagyinája ezt nem tűrheti, leveti gyengédségét, és azonnal újra úrnökét teljesedik ki, a medencébe lökve és kegyetlenül letörve fiát. Szép jelenet, amelyben Arkagyinából is, Kosztyából is előtör mindaz, ami ebben az előadásban megvan bennük.

Homlokegyenest más a helyzet Rusznák András csarnokbeli Kosztyája és Vándor Éva Arkagyinája között. (És ez a „homlokegyenest” azért egy költői enyhítés: a két előadást egymás után megnéző elemző szem nem tud átsiklani felette, de azért nem hoz létre két ordítóan eltérő *Sirály*-értelmezést. Erre utaltam fentebb, amikor azt írtam, a két előadás „nem fundamentálisan” másmilyen.) Rusznákot a fiatalemberek, nagykamások magabiztossága járja át, a mindennek feletti hit a saját igazában, épp ezért mer agresszív lenni. Dorn dicsérete nem különösebben érdekli — flegmasága, testbeszéde ezt sugallja —, és amikor anyja gúnyolódása miatt félbeszakítja előadását a darab elején, akkor sem megalázva kel ki a kritika ellen, hanem gúnyosan. Mindezek után, amikor azt mondja, hogy ő tehetségesebb a nagy öregeknél, az nem pillanatnyi fellángolásnak tűnik, hanem mélyen hitt vallomásnak, amit éppenséggel

akármikor máskor is kimondhatott volna, hiszen mindig is így gondolta.

Ugyanakkor természetesen anyja viselkedése őt sem hagyja hidegen, a darab vége felé például egy szövegbe betoldott mondatokkal leplezi le a rendező a figura megfelelni akarását. Arkagyina a darab egy pontján Kosztyához vágja, hogy az „még egy nyomorult bohózatot se” tud megírni — aztán amikor valaki később megkérdezi a fiút, hogy min dolgozik éppen, ebben az előadásban úgy felel: egy bohózatot. Ezt a viszonyt fejt fel a fejkötözés itt metaforikussá váló jelenete is: Vándor Éva kigöngyölteti a fáslit, így egyik vége Rusznák fejére van már tekerve, majd a hosszú, kibontott szalag végén, méterekre a fiútól áll az anya. Rusznák azonban székén forogni kezd, praktikusán azért, hogy több kötés kerüljön a fejére, de még inkább azért, hogy magához húzza, érintésre, gyengédségre, de legalábbis némi közeledésre készítse az anyját. Gyönyörű — és ritmikailag profi — megoldás, hogy épp akkor ér mellé Arkagyina, amikor Kosztya ott tart a szövegében, hogy „Az utóbbi időben, éppen ezekben a napokban ugyanolyan gyengéden, odaadóan szeretlek, mint gyermekkoromban.”

Vándor Éva, bár játéka elegáns, minden mozdulata tudatos, minden cselekvése hihető, túlon túl keveset mutat meg Arkagyinából. Negédes, felszínes nőt játszik, aki mindenkivel kedves, mégis hallatszik a hangján, hogy valódi véleményét megtartja magának, és általában csak a színésznő beszél — játszik — belőle; ha bárki, bármikor a kagylóhéja alá akarna nyúlni, kiborul és kimutatja foga fehérjét. Ennek a két erős embernek furcsa, de pontosan érthető módon nem a fejkötözés hozza meg a vágyott közelséget, hanem ellenkezőleg, a feszültség teljes kiadása: miután brutálisan — és itt, a módosított szövegváltozattal a brutálist szó szerint kell érteni — elküldték egymást a fenébe, akkor ölelkeznek össze és bocsátanak meg egymásnak látszólag. Ha pusztán ezt a két jelenetet kellene alapul vennünk Kosztya darab végi öngyilkosságának megindokolásához, úgy tűnne, Kiss Csabánál az anyafigura, míg Rusznák Gábornál a szerelem végérvényes elvesztése okozza a katalizmust.

Mert Czákó Julianna Nyinája a Csarnokban egy egészen mesteri nagyjelenetben leplezi le, hogy végérvényesen túllépett életének azon a szakaszán, amelynek része volt Kosztya és kettejük szerelme — ha egyáltalán létezett ilyen: Rusznák és Czákó a lány darab eleji visszafogottságával, gátlásosságnak tűnő háritásával ezt is kérdésessé teszik. Czákó végig öntudatos nőt sejtet játékával, aki nem bújik elő féltékenységének maszkja mögött, amíg az nem indokolt, de ha igen, akkor magától értetődően a kezébe tudja venni az irányítást; szép, ahogyan egy természetes, de dominanciát sugárzó mozdulattal átöleli és kvázi magához köti Trigorint. Ez a jellem teljesedik ki Nyina nagymonológjában, ahol *Sirály*-előadásokban ritkán tapasztalható értelmezettséggel, megoldottsággal mondja el Csehov szándékosan, de — sok előadásban úgy tűnik — túlzottan zavaros sorait: Nyina itt kész színésznő, aki zavarodottságát és túlzott, metsző őszinteségét is egyaránt képes bejátszani rö-

tönzött kis előadásába, és ezzel a tettetéssel, színészkedéssel igazán távol kerül Kosztyától.

Bohoczki Sára a Kamaraszínházban elsősorban Nyina kamaszságából építkezik: nyakigláb, hirtelen nőtt félfelnőtt-félgyerekként esik be biciklijével az előadásba, és leplezetlenül rajong mindenért, ami művészet. Sőt: erőszakkal az önbecsapás határáig képes ragaszkodni ahhoz, hogy az alkotás szent állapot, a művész pedig automatikusan csodálatos ember. Amikor a horgászatot az írás fölé helyező Trigorinnak azt mondja, „Az ön élete gyönyörű!”, az Bohoczki szájából igazi dühvel jön ki: ő nem hajlandó elfogadni, hogy ez ne így legyen. És ez az ő személyes tragédiája, hiszen később a saját bőrén tapasztalja meg, hogy egy színésznőnek is lehet szenvedés az élet. Bohoczki mindezt szépen, elemi, ösztönszerű erővel képes érzékeltetni, ugyanakkor azzal, hogy túlzottan megnyomja a szavak első szótagjait, és hogy túlzott ábrándosságot, túlcsonduló érzelmeket visz beszédébe, mondatai sokszor kevésbé hatnak hitelesnek. Azt pedig mind ő és a mellette Trigorint játszó Harsányi Attila, mind pe-

dig Czakó és Kocsis Pál — meg a két rendező — a néző fantáziájára és a szöveg primer olvasatára bízta, hogy milyen folyamatok vezetnek ahhoz, hogy Trigorin átcsábul Arkagyinától a lányhoz — már ha túlon túl egyszerűnek tartjuk az ő szépségét és rajongását az író iránt.

Igaz, a halk és mindig nyugodt, mondatait tökéletesen értelmező és egyénítő, kevés eszközzel is erős érzelmek kifejezésére képes Kocsis Pál játéka azt sugallja, hogy — épp szemben azzal, amit a szöveg szerint állít magáról — a férfinak igenis erős saját akarata van, és valójában nem hat rá a gyözködés sem az egyik, sem a másik nő részéről, mert maga dönt a saját életéről; szép jelenet, amelyben gyakorlatilag mozdulatlanul, leszegett fejjel hallgatja végig Arkagyina könyörgését, hogy ne hagyja el őt, mintha nem is érne el hozzá a nő manipulációja.

A mellékszereplők közül — ha egyáltalán lehet ebben a darabban ilyenekről beszélni — Rusznyáknál az orvos Dorn, Kiss Csabánál pedig Mása karaktere a legérdekesebb. A Csanokban Dornt játszó Szatmári György legfontosabb jelzője a részvétlenség — és nem csak a gyógyítatásáért hiába esedező Szorin felé. Részvétlenség ez a szónak abban az értelmében is, hogy beül a beteg tolószékébe, és szórakozik vele, de abban is, hogy miután meghallgatja Mása vallomását és segítségkérését, érdemi válasz helyett énekelgetni kezd. Szatmári olyan embert játszik, aki szereti a saját hangját hallani, mert büszke rá, hogy van mit mondania, de ez öntetszelgés csupán, mert igazán tartalmas gondolatokat senkivel sem közöl.

Mása azért különleges Kiss Csabánál, mert Szabó Irén többnyire a szavak, mondatok között rajzol meg egy sorsot. Van egy pillanat a lenyűgöző teniszezős jelenetben — Arkagyina teniszmeccsben is nyeresre állva magyarázza el mindenkinek, miért is fiatalosabb ő a feleannyi idős Másánál —, amikor a szerelmével őt addig hiába üldöző Medvegyenko imponálni tud neki, és ők ketten összeölelkeznek. Mintha itt dőlné el, hogy Mása — elfelejtendő a Kosztya iránti reménytelen szerelmet — hajlandó lesz hozzámenni Medvegyenkóhoz. Szabó Irén egy profin kivitelezett részegségjelenetben aztán a háttérben oda is adja magát a férfinak („És mennyi szerelem!” — idézi a darab emblemikus mondatát szellemesen az őket meglátó Arkagyina), ami után Szabó szintén szavak nélkül tudja érzékeltetni, hogy egyrészt mégiscsak rossz volt a döntése, másrészt hogy a sorsa már megpecsételődőtt.

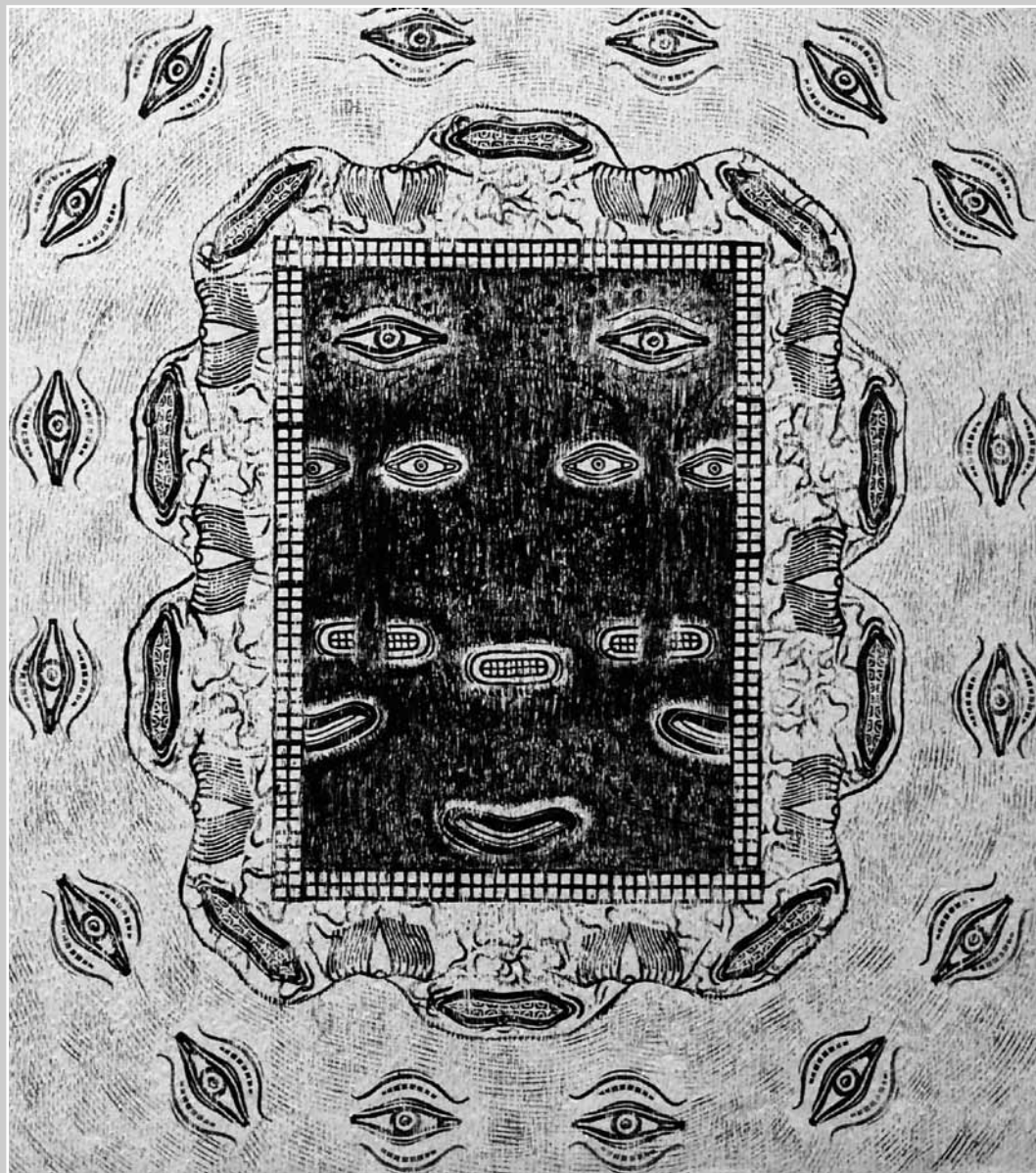
Érdekes, hogy mindkét előadás — a szó „megható” értelmében — legszebb momentumuma Szorin halála; sőt már az is érdekes, hogy mindkét rendező számára egyértelmű volt a darabban konkrétan nem szereplő halál ténye is. Kiss Csabánál Cziegler Balázs csak a színházi trélereket, a kulissza részeit használja díszletéhez — ezzel Kosztya instrukcióit követi: „Ez aztán a színház! Függyöny, első kulissza, második kulissza, aztán nagy, üres tér. Semmi díszlet!” A trélerekre lefektetett pallókon ágyaznak meg a gyengélkedő Szorinnak, az ágy melletti összes rúdra üvegcsében lévő, égő mécseseket akasztanak, majd az egész konstrukciót a levegőbe emelik. Ezáltal a lélegzetelállító — noha az előadás ko-

rábbi vizuális szikárságával az indokoltnál talán jobban szembe-menő — látványvilág a csillagos eget idézi úgy, hogy Szorin már a csillagok közt van. Rusznyáknál Görög László egyszer csak kikel az ágyából, szótlánul átül a közönség soraiba, és csak a többi szereplő későbbi, a valójában már üres ágyhoz intézett szavaiból derül ki, hogy ők észre sem veszik, hogy Szorin már nem csak alszik — miközben a halott csendben szemléli az eseményeket.

Elemezni tehát bőven van mit a két miskolci *Sirály* kapcsán, együtt és külön-külön is. A sajátos és mindenképpen szimpatikus színházi kísérlet hatásának célba éréséről, az egész projekt sikerességéről az elemző ugyanakkor nem tud ítéletet alkotni: a legérdekesebb és legfontosabb talán annak a nézőnek a véleménye lenne, aki még soha nem látta egyazon dráma kétféle színházi feldolgozását, pláne nem belátható időn belül. Volt annyira különböző számára a két *Sirály*, hogy az át tudta vinni a kezdeményezés lényegét? Izgalmasnak találta az összehasonlítást, érvényesnek a duplázást? Sőt: hajlandó lenne jövőre is megnézni egy újabb *Sirályt*, ha mondjuk azt Szócs Artur rendezné? Minél több lenne az igenlő válasz, annál nagyobb a próbálkozás értéke — miközben már önmagában az is nagy érték, hogy van, aki felteszi ezeket a máskor el nem hangzó kérdéseket.

↳ Gaál József

Folyamattöredékek — cédulanapló

Forgácsok. Aki naplót írna, azt érzi, hogy állandó utazó, elhiszi, hogy függetlenül gondolkodik, szabadabban közlekedik a világ hierarchiáiban. Elfogulatlanabbnak gondolja magát, pedig ez a sok különvélemény elzárkózó gög. Cédulákra írtad, sokszor dátum nélkül, a legtöbbször lelkesedő felfedezést vagy leplező igazságot, de már a leírás pillanatában érezted, hogy jobb lenne megszabadulni az eredendően fogyatékos próféciáktól, melyeknek valódi lényege mindig az öngazolás. A zaklatottság vagy ködös ihletettség is veszélyes, de az akarat görcsössége nem engedi a tétlenséget, valami kuszaságot ki kell csikarni. Valamit megragadni, valami apró bizonyosságot, ami egy kicsit előbbre lendítene. Valójában a kétségbeesés lök Téged előbbre, ha egyáltalán van út, az idő múlását nevezheted útnak. Megragadni egy elillanó pillanatot, csak ennyi...

A tragikus világlátásból következik a katarzis, amely megnyugvást ad, megtisztít a sallangoktól. Ezért az emlékezés által gyógyulhatunk, de a romboló emlékezés csak gyűlöletet szít, feltépi a begyógyult sebeket. Nem szabad a múltba révedni, vágyakozni, s azt idealizálni. A katarzis valójában belátás, ráébredsz korlátainkra is, megdöbbenés, ami a létezés alapjaira irányítja a figyelmet. Az önmagunkban rejlő erők kiismerhetetlenek, lemerülve a tudatlanba már csak érzelmeink által közelíthetünk belső világunkhoz. Továbbra is titokzatosak maradunk önmagunk számára, ezek a költői vallomások egy másik létérzést sugároznak, nyugalmat és állandóságot, amelynek része a vágy és a hiány. (2005)

Aki nem kételkedik, és vakon elfogadja az egymásnak ellentmondó elméleteket, törvényszerű, hogy lelkében mentális zavar keletkezik. Vagy az egymást kioltó elméleteket szemfényvesztésnek tekinti, és folytatja saját babonás hite szerint az önmaga számára kijelölt munkát.

A keresztény világ művészete a vezeklést kényszerítette a világra, mindenestre vitathatatlanul a „bűnbe esett” ember művészetét. A magányos bűnös, a modern európai ember megfertőzte az egész világot, az eredendő bűn általi vezeklés a pokol evilági meghonosítása. Végképp azonosulva hamis történelmével, kitalált fejlődésével, mindez a bűnbeesés globalizálása. Irtva és rombolva fejlődésre kényszerítette a világot, megszüntetve a művészetben a szakralitást, a mítikus állandóság paradicsomát. (2006)

A szekularizált szerepbe kényszerített művészet egyik legfontosabb misztikus terepe az állandó haldoklásra ítélt áldozat szerepe. Mindez a MŰVÉSZET nevű pecsét terhe, a dicső múltra vetett komplexusoktól terhes sanda tekintettel, a mindenáron meghaladás utolsó tette lenne elszakadni ettől az cédipális tehertől.

Ha úgy tekintünk az utolsó ötven vagy akár száz év művészetére, mint egy tévedésre, egy elhibázott útra, akkor mindent újra kellene kezdeni. Az eredetkeresők kudarca, hogy csak elképzelt funkciót találhatnak. A művész önmagához idomítva, különböző eszméket

beolvasztva összeszereli saját művészetelméletét. Generációm a művészet haláláról szőtt és tovább szövögető elméleteket gyártók árnyékában dolgozott. Ahogyan importált anyagból jött létre ez a mutáns neo- és posztavantgárd, a „művészet végéről” szóló szakirodalom hatását is tragikusabban fogadták, a dilettantizmus túlzott reagálása megtette hatását. A művészettörténet végét megállapító filozófiai fogantatású elméletek valójában vidám csevegések. A legtöbb ballaszt, ornamentális fikció, a kortárs művek ezért virtuális illusztrációi a fantázia-ontológiáknak. Az alkotóművészeknek is megvan a maguk fantázia-ontológiájuk, bármennyire zavarosak, a munkához szükséges babonás hit nélkül nem képesek cselekedni. A művészet minden nap meghal és feltámad, ez a művész belső állapota. (2006)

Számos múltba révedő teoretikus az archetípus-elméletet túlzottan misztifikálva a művészetet a vallásos — rituális, isteni eredetét igazoló, bizonygató — elméletekhez rendelik, egyfajta valláspótlékként használják. A kultúra folyamatos degenerálódását, mutációját emlegetve idealizálnak egy elképzelt kezdetet, a tökéletes aranykort. A múltra hivatkozva, a múltba kapaszkodva torz kulturális ideák törnek fel, sokszor politikai befolyásoltság hatására. (2007)

A jelen művészet komplexusa feltételezi a múltba vesztett ősrög szülőt — ez a művészet már régen nem művészet. Már másképp kellene nevezni, a funkciók többszörös változtatása miatt ideje lenne szellemesebb elnevezést adni. Így nem kellene permanens tékozló fiúként újra és újra visszatántorogni a mindent megbocsájtó atyához. A művészet öröksége jó fedezék, múltja mint misztikus árnyék minden megnyilvánulást felszentel. Ezért kell visszaterelni a múzeumokba a legszélsőségesebb antiművészeti demonstrációt, a fluxus, szituacionista és altermodern dokumentummaradványai, kvázi műalkotásai múzeumi raktárakba kerülnek.

A test megdicsőülése és átalakulása a művészet által, mindez a valós test stilizált megjelenítése: egyszerre idealizálás és elszakítás a valóságtól. Az archaikus testábrázolásnál mint képrás jelentkezik az egyéni túlmutató figura. Isten, ember és állat, de még a növényvilág is beleolvad az univerzális személybe. Elszakítás a véletlenek és félreértelmességek világától. Nem más, mint elkülönítő gesztus az élet romló, átalakuló folyamatától. Mindez hiábavaló igyekezet az entrópiikus állapot megállítására, éppen a romlékonyság állapotának rögzítésével, kiengesztelő bemutatásával. Az ábrázolás speciális szférában, a képben önállóul, rámutat az érzületek megfoghatóan folyamatára — kultikussá válik. (2007)

Pedig az új antropomorf világképben tested csak hús, működő hús, szerves gépezet. Íme, tested mechanizált fenomenológiája, lelked bezártsága. Csak a virtuális modellek által vizsgálhatod, találhatod meg médiumát. Idegen test idegen alkatrészekkel. Mechanizált univerzumot teremtessz, ebben a társadalmi konstrukcióban az ember már rész, de nem a régi hierarchia nyomaszt. Már nem lehetsz lázadó forradalmár. Lényegtelen vagy fontos alkatrész a működő tested, a lélek is matéria, már régóta csak anyag. Szellem, lélek, test együttes univerzuma már régóta érvénytelen, a hús-gépnek ugyan individuuma van, lélekillúziója, fájdalma, hogy ez az individuum nem érezheti központi szerepét. Érzed, hogy csak alkatrész lehetsz, még akkor is, ha magányos vagy és elhited magaddal, hogy elkülönültél. Ez csak illúzió, a mechanizmus része.

Jelen pillanatban az új médiákban hívők és a virtuális valóságban új művészeti kifejezési formát keresők már a gépi technika által létrehozott vizuális rendszert és logikát tekintik a képzőművészet ontológiai alapjának, amely a hagyományos művészeti modellektől elszakadni látszik. A kifejezési formák a technika fejlődésének, az új képalkotó programoknak a függvényévé válnak. A nagy paradigmaváltás hiedelme mellett a hagyománykereső, az elmúlt korok formái, tartalmi örökségét felhasználó, újraértelmező törekvések is jelen vannak a világ kortárs képzőművészetében. A manuális, közvetlen módon anyagformáló művészet fokozatosan felértékelődik a „termelt” képzuhatag ellenében. A belső intimitás, az érzékenység az anyag jelenléte által fejzódhat ki. Az eredetiség már nem egyenlő a „kísérleti” alkotásmóddal, a modernizmusnál már a felfedező, újat mutató alkotói felfogást a tudományos kutatás analógiájára építetik. (2007)

A tudomány nevében likvidálni, átalakítani, újratereíteni lehet a gondolkodó hús-lényt, fogyatékosága, hogy romlandó és sorvadó. Legyünk személytelenek, indulatokkal már nem megyünk semmire, az objektívizáló szemlélet az elfogadott tudományos nézőpont, csak a tudomány szemszögéből vagy fontos, a fogyasztást és felhasználást fokozó tudomány számára.

Azt hiszi, egyszemélyes világnézete egyedüli a világban, pedig rettenetes eszmetöredékekből eszkábált szörnyeteget növeszt. Senki sem tud lemondani a személyes torzszülöttjéről, pedig emiatt nem tud ténylegesen cselekedni, vagy épp azt hiszi, befogadó mindenféle világlátásra, mégis az előírt sémát követi. Önző magányában öntudatosan elhiszi magáról, hogy személyes meggyőződésből cselekszik, pedig úgy cselekszik, mint bárki, a teljesség megtévesztőnek hitt mintáit már nem ismerve. Fércmunka az élete, de ki láthatja ezt a rusztikus rongyszörnyet, benne az apró, pompázatos mintákkal. Góg ez az elzárkózó egyediség, a korszellem súgta feladatok csupán automatikus végrehajtások. (2010)

A szétesett világ után új rendet kell teremteni, ha csak málló, színes és töredező formákból is, ha a kicsorbult burkolólapok alig illeszkednek össze. A harmónia sejtése már egyensúlyt teremt. A tárgyak és emberek végtelen egyszerűséggel való ábrázolása erény volt a modernista ábrázolás kánonrendszerében, de állandó veszély, hogy ez a törekvés az üres elvontság unalmába torkoll, vagy a semmitmondó, gyermeki naivitás sematizmusába zuhan. (2011)

A művészet sohasem létezett, funkciói is csak képzelgések. A művészet hatalmi eszköz, viszont a legártalmatlanabb, mert haszontalan. Fölösleges már vitatkozni az értelméről és értelmetlenségéről. Nincsenek korlátai, keretei, határai. Csak akkor, ha üzletté vált. A művészet üzlet, ez biztosítja a kereteit. Bármennyire hihetetlennek tűnik, a művészet is csak az üzletet szolgálja, egyedüli hasznossága csak az üzlet kiszolgálása. Ha nincs metafizikai távlata, akkor a művészet csak üzlet. A műalkotás jelentősége egyedül a műkereskedelemtől függ, ami a poli-

tikai nagyhatalmakat szolgálja. A pragmatikus esztétika a haszon esztétikája, minden esztétika a hatalmat szolgálja.

Fantazma – Transzshumán Idolum – utópia-börleszk — íme: a tudattalanba tévedt elme színpada — komédia buffa! Posztmitológia elegyedve hibrid fetiszizmusmal, a mítoszok terhetől megszabadult szuprematézis virtuális teremtőaktusa. A monologizálás gépies akusában rekedt transzshumán korpuszpoétika: Gnóm–Ember–állat–emberállat–állatember. Állat–állat, gépember és embergép — gépgén. Embergéngép–állatgép–embergép–emberállatgéntérkép... Mindezek a mechanikus posztmitológiába ágyazott khiméra textusvariációi. Pszeudokreatív interaktivitás a paranoid érzelmefektusok implantálása által. A hiperkarmikus metamorfózis irritáló személyiségosztódást generál. Szépség és Szörnyeteg adrogün pszeudoszintézisben önnemző biomasszává alakul. Azt hisszük, a kibertér végtelen, akár a mindent elnyelő Ödipusz-képzet ösvulvája, pedig ez csak a Möbiusz-szalag önmagában cirkuláló üresjárata. Céltalanul, mint a termékeny öslevesben, a nagy közös hallucinációban, tömeghipnózisban megszületett Fantazma. Az ivartalanított, mítosztalanított kvázi-szintetikus lény, a biológia korlátot túli, ösztöneit digitális téveszme-karámba terelt szervlány. Önkontrollra kényszerített kaloda, szájjár protézisekkel. Megfőkezve a kontrollálhatatlan transzmutációt, a genetikai identitásproblémát. A személyiség-szimulátor tudatsemazitálása khimerikus tudatlappothoz vezet. A központosított hipertextuális manipulációval pszeudomítoszokat telepítenek a tudatban, s a fraktálevből született, végtelenített program által a verbális tartomány gyorsított kibővítésére is sor kerül. A specifikált tudatkonfigurációk újabb tév-

eszme-programmal terbelik a már sematizált elmét. A hibridizált fajnemesítő a kvázi-teremtő genetikai szupramutációs hibák miatt tévútra jutott. A technofóbia örültjei és a technofília szentjei küzdenek a kiberdimenziók színpadán. Némán, mint Platón barlangjában megkötözött bábok, gúzsban, tágra nyílt szemmel várjuk az újabb káprázatot... (2012)

Mégis hinned kell a hömpölygő, örök változásban, megszabadulva a negatív utópiák víziójától. Érzed, hogy mindig más formában éled újjá a szimbolikus világkonstrukció. Minden kultúrában a különbségek ellenére találunk lényegileg azonos jelentésű jelképeket. Nevezd akár transzkulturális alkotói attitűdnek, mert a leképző mimézis helyett fontosabbak a különbözőségek találkozásainál felismert univerzálék. Az emlékezet laza szövete, az összetartozó elemeket az alkotó képzelet köti össze. A tradíciók általi folytonosság ugyan megszakadt, a posztkoloniális régiókban még szimbiózisban vagy hibridizált állapotban léteznek vallások, kultuszok, kultúrák. Egyre polarizáltabb állapot van kialakulóban, ami a kikerülhetetlennek tűnő homogenizációs folyamatnak kedvez. Az ősi mítoszok folyamatosan változtak, ötvözödték. Évszázadok, akár évezredek emlékezet-ösvényeiből alakultak, ám valójában mítoszok, egymásra rakódott, elegyedő rétegek, ahol a ráakódott protézisek organikus formálódtak tovább, majd egymásba ízesültek. (2013)

va olyan témaköröket is megragadnak, melyek csak áttételesen vagy sehogy sem kapcsolhatók a *par excellence* magaskultúrának tartott jelenségekhez. Ilyen például a Knézy Jenő sportkommentári tevékenységét elemző, és ezen keresztül nemcsak a(z akkori) tévéközvetítések világát, de valami nagyon mélyen gyökerező nemzeti sajátosságot is körülíró esszé (*Az autista szinkronúszó* 2002-ben jelent meg; a riporter 2003-ban elhunyt, azonos nevű fia szintén sportkommentátorként működik). Ez az írás azért is érdekes lehet, mert már sport- és médiatörténeti dokumentumnak számít: az azóta eltelt időben a magyar foci és a sportújság-írás akkor még elképzelhetetlenül alacsony regisztereket hódított meg, és ma, amikor az élsport hovatovább a nemzeti identitás egyetlen épkezláb része, egy úszó/focista/kézilabdázó/stb. teljesítményének lefitymálása pedig hazaárulás, fontos társadalomlélektani belátásokra vezet annak felismerése, hogy a sportról szóló közbeszéd bevett fordulatai tökéletesen leképezik az összes társadalmi bajunkat.

Aztán ott van a meglepően iskolásra sikerült lemezkritika, a Bélga *Zigilemez*ét kiveséző írás (*Ipopzeneka*). „[S]zigorú értekezések”, „tudományos kutatómunka, szociális terepmunka, kulturális antropológia, fundamentál-ontológia” (267) — írja körül a dalokat Farkas, majd a továbbiakban azt a tételt bizonyítja, hogy ha az irónia-faktor a vizsgált tárgyban elég magas, akkor a műelemzés — talán az ellenpontozás kedvéért — viszonylag moderált és higgadt tud maradni. Ronaldinho 2010-es vébéről való hiányzása is egy külön esszét ihletett, amelynek himnikus hangvételét a cím (*A szentek élete*) épp csak előrevetíti. Itt egy kicsit felvillan, mire volna képes a szerző, ha véletlenül ő maga kommentálhatná a meccset: szerintem érdekes kísérlet lenne. A bugyuta foci-irodalom-párhuzamok helyett arra hívnám fel a figyelmet, hogy mindig külön érték, ha egy másik szakmában is el tudunk mélyedni, tekintve, hogy minden összefügg mindennel, ahogy azt már Müller Péter Sziámi is megénekelte. Nem csoda, ha a farkasi Ronaldinho-hagiográfiára egy csomó irodalmi, irodalomelméleti és -történeti analógiát rá tudunk húzni.

A széleskörű popkulturális tér bejátszása jól kiegészíti Farkas Zsolt rajongását Tamás Gáspár Miklós tevékenysége iránt. Az *allstar* válogatott csapatkapitánya kétségkívül ő, még akkor is, ha természetesen vele is vannak kisebb-nagyobb vitái: három esszé is vele foglalkozik. TGM *Törzsi fogalmak* című könyvét (1999) kötelező olvasmánynak kiáltja ki, teljes joggal: nem a megfelelőbbbezetlensége vagy hibátlansága miatt, hanem elsősorban azért, mert TGM „kvalitás”, „jelentős magyar gondolkodó”, „kimagaslóan művelt, tájékozott, eszes, szellemes, egyszerre mély és felszínes, laza és kőkemény, nagyszerű és egyszerű, durva és finom, zelóta és bohóc.” (103) (Írásom címét az első kötet nacionalizmus-fejezetéből kölcsönöztem.) Az első TGM-írás címében a kiáltványíró követel: *Mehr Gazsi!* „Olvasói széljegyzetei” ennek az odaadó és tiszteletteljes rajongásnak talajából nőnek ki, a stílári pimaszság, a gondolatmenetek közé iktatott lazulás párbeszédfoszlányok pedig igazán nem vehetik el a meghatottság érzetét. Fő vitapont a demokrácia illetve az írások demokratikussá-

ga. „Barbárság vagy egyenlőtlenség” — Farkas (Trockijjal szólva) ekként rekapitulálja TGM mának szóló üzenetét, miközben azt a lehetőséget próbálgatja ő is, hogy hogyan válhat a „közvetlen hatalomelví” „önzés gyakorlata” helyett valóban a közjóért munkálkodó entitássá a demokratikus alapokon nyugvó politika (134). Logos, Ethos, Pathos, Aramis és Eros kardoznak itt nagy zajt csapva, miközben Beavis és Butthead is felröhög néha, de ez ne tévesszen meg minket: itt a radikális olvasásra való buzdítás ékes példáját láthatjuk.

Amit erre és az egész magyar kultúrára veszélyesnek tart, azt „átfogó patológiának” nevezi. A „frusztrált, impotens és rosszindulatú berögződésekkel terhes pótcselekvések” együttese „eleve nem ismeri az örömteli, ezért fáradhatatlan munkát; a figyelmes, kedves, türelmes, odaforduló, találékony, elegáns, érzékeny, értelmes munkát. Nincs ideje rá, ő totális háborúban van az ellenség ellen. Akit persze nem ismer és nem is akar ismerni. Amúgy unatkozik.” (420) Ez nemcsak a szélsőjobb érzülete, sokkal tágabb annál: mindig volt helye a nap alatt, és feltehetően lesz is. Farkas Zsolt érzékeny megfigyelőként elég pontosan írja le a körülöttünk zajló közérzületi változásokat (noha az idézett írás, *Az „önzés” — a magyarok hamis filozófiája* 2012-ben jelent meg), ha nyitottan olvassuk, sokat tanulhatunk belőle magunkról — közösségként és egyénként is. De nem esik abba a hibába, hogy mindenhol rémeket lásson: következetesen kitar az olvasás, a gondolkodás szabad öröme és örömteli szabadsága mellett — és persze kérdésfeltevéseivel komoly felelősséget is ró olvasójára. A kötet egésze afféle pedagógiai célzattal is rendelkezik — jócskán túl az átjavított szemináriumi dolgozatok által felmutatott tanári szerepen (*Nem és nemzet*).

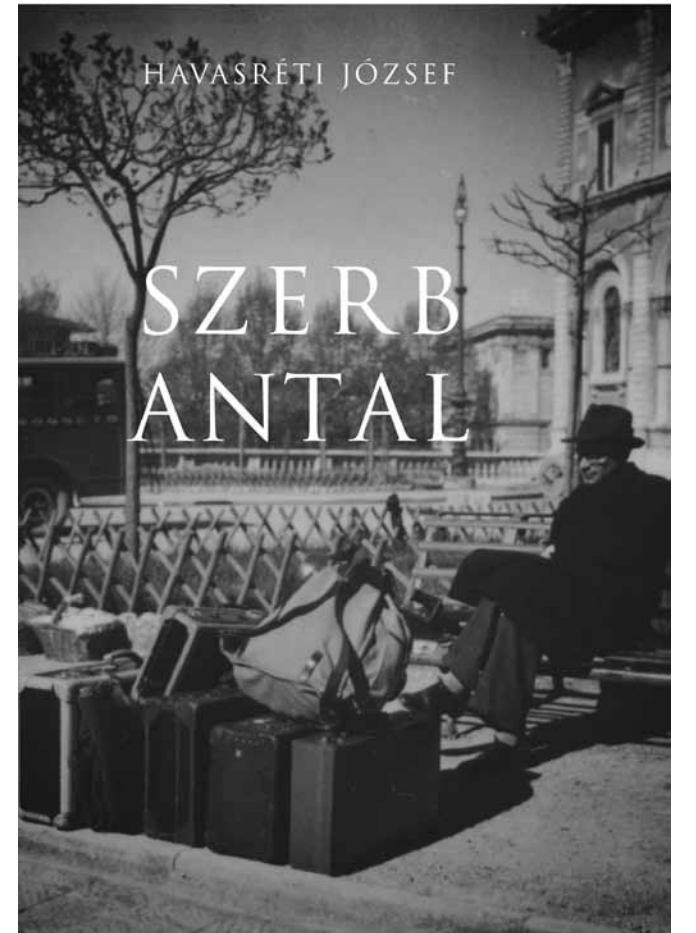
„A háborúban csak vesztesek vannak. A játékokban csak győztesek.” „Csak a jó ember boldog.” „A legdrágább ingyen van.” „Merj mások előtt gondolkodni.” Ilyeneket tanít.

Reichert
Gábor

Pontok és ellenpontok

(Havasréti József: Szerb Antal. Magvető, 2013)

Kezdjük a legvégén: nagyszabású monográfiájának zárszavában Havasréti József precízen mutat rá Szerb Antal életművének azon jellegzetességeire, amelyek azt a 21. századi magyar (és európai) kultúra számára is fontossá tehetik. „[I]ronikus, öntükröző, kedveli az idézeteket, és van benne valamiféle manierista báj. Mai népszerűségéhez talán az is hozzájárul, hogy életműve a jelenkori olvasó számára valamiféle kulturális aranykort közvetít; regényei a két világháború közötti Európát — baljós árnyaival együtt is — a polgári kultúra letűnt-nosztalgikus szigeteként ábrázolják. [...] Szerb legjobb írásai az egzisztenciális bizonytalanságnak olyan mítoszait, képeit, történeteit fogalmazzák meg, melyek a húszas-harmincas évek jellegzetes irodalmi témái voltak, de sikeresen konvertálhatók a második ezredforduló — a »mi világunk« — hasonló tapasztalatai felé.” (672) Szerb regényeinek, esszéinek, irodalomtörténeti munkáinak sajátos, nem avuló maisága a monográfus szerint elsősorban az általuk érzékletesen közvetített ismerős — vagy legalábbis annak tűnő — kulturális tapasztalatnak, de talán még inkább játékosan könnyed, egyes kortársi beszédmódokban is folytatásra talált hangvételüknek köszönhető. Fontos megjegyeznünk, hogy — bár munkájának vezérfonalát korántsem a töretlenül előre haladó irodalomtörténeti fejlődés képzetébe vetett hit adja — Havasréti nem elsősorban saját keletkezési idejükre adott válaszaik, hanem inkább a jelenkor irodalmi preferenciái felől olvassa Szerb műveit. Igaz, hogy ebből a pozícióból jobb rálátásunk nyílik az életmű értékeire és tévedéseire, ugyanakkor fennáll annak veszélye is, hogy így olyasvalamit kérjünk számon az adott szövegektől, amit azok szükségszerűen nem foglalhatnak magukban. Havasréti azonban méltányos könyve főszereplőjével: a rendkívül részletes műelemzések Szerb szépirodalmi műveltségének és elméleti felkészültségének rekonstrukciójából indulnak ki, vagyis azt próbálják kikövetkeztetni, milyen kulturális benyomások járultak hozzá a Szerb-oeuvre legjelentősebb darabjainak létrejöttéhez. A monográfia tehát — hogy az egyik fontos szakirodalmi forrásának címét parafrázeáljuk — Szerb Antal „szellemi DNS”-ét kutatja. Ismerve a vizsgált szerző párfajta ritkító olvasottságát — amit a saját maga által is táplált mítosz szerint nem kis részben krónikus álmatlanságának köszönhető — kijelenthetjük, szinte

lehetetlen feladat egy efféle eredettörténet hiánytalan felvázolása. A sziszifuszinak tűnő munka megkísérlése — természetesen — mégsem haszon nélküli, hiszen az nemcsak a középpontba állított szerzői életmű, hanem a két világháború közötti időszak eszme-, társadalom-, irodalomtörténeti tendenciáinak jobb megismeréséhez is hozzáegíthet bennünket. Legfontosabb hozadékának azonban az a módszertani újítás tűnik, amely lehetővé teszi, hogy ideológiai-erkölcsi előfeltevések nélkül, kizárólag az elérhető forrásokra támaszkodva beszélhessünk a könyv által felvetett problémákról.

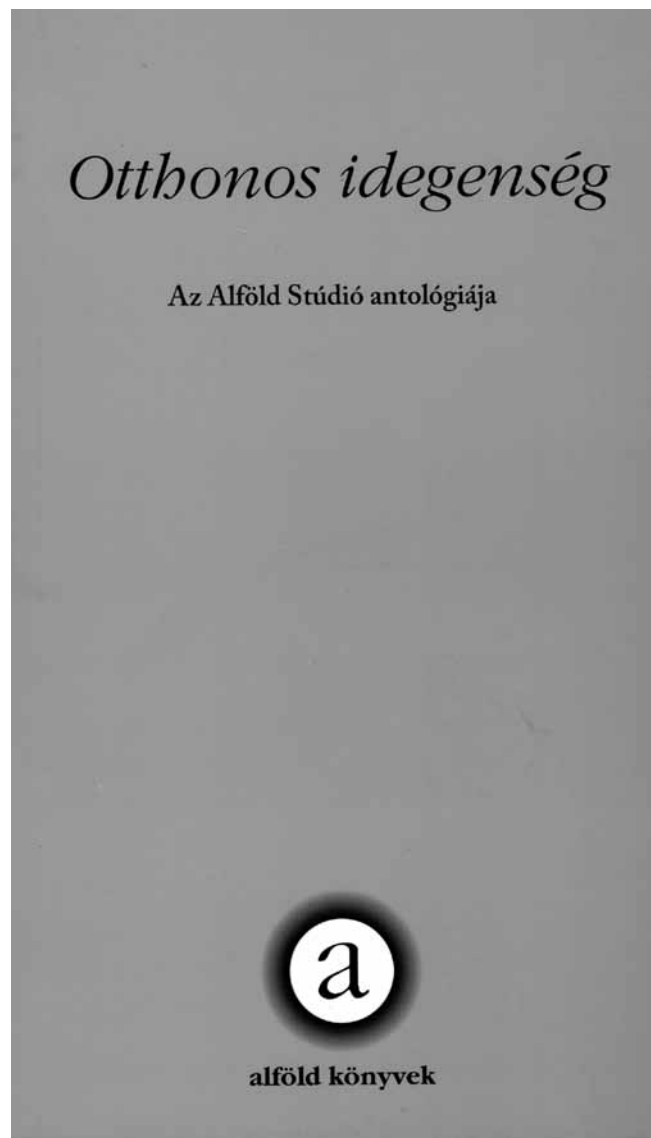
Minden irodalomtörténeti monográfia szerzőjének szembe kell néznie azzal az alapvető kérdéssel, hogy mi legyen az, amit tárgyáról eleve tudottunk feltételez. Más szóval arról kell döntést hoznia, milyen minőségű és mennyiségű ismeretekkel rendelkező olvasónak szánja művét, ami — mondanunk sem kell — nagyban befolyásolni fogja a készülő szöveg szemléletmódját. A magam részéről üdvözlendőnek tartom azt az utóbbi években egyre inkább érzékelhető tendenciát, amely közelíteni próbálja egymáshoz az irodalomtudományos gondolkodást és a szakismertekkel nem rendelkező, de a magyar irodalommal (vagy akár annak csak bizonyos alkotóival) kapcsolatos kérdésekre fogékony

kinthető szerkezetű, és az érdeklődő laikus számára is olvasható; valamennyinek helye volna egy-egy Alföld-számban (vagy bármelyik jobb irodalmi folyóiratban). Nem mondom, kell hozzájuk némi erőfeszítés — a terminológiát nem mindig és főleg nem azonnal érti a beavatlan olvasó, nem minden utalás lesz világos, és a tömörség odafigyelést igényel; de végeredményben meglepően élvezetes és elmemozgató szövegek gyűjteményét kapjuk.

Noha tartózkodnék az irodalomtudományos értekezésekre vonatkozó általános megállapításoktól, annyit azért hadd kockáztassak meg: ilyenek olvastán a *továbbgondolhatóság* jelenti az igazi izgalmat. Azt a *rest* keressük, ahol (amikor) valami nincs teljesen megoldva, befejezve, lezárva. Vonatkozzon ez akár a tárgyra, akár a módszerre. Megmagyarázom: Akkor igazán érdekes az írás, ha az olvasónak kedve támad kiegészíteni (s ennélfogva: hiányokat talál benne); akár mert a tárgyról magáról jut eszébe valami más (egy másik szöveg, a szövegnek egy másik részlete, a szöveg egy nem tárgyalt része, és így tovább), akár mert a megközelítést próbálja meg másra alkalmazni, kiterjeszti az elemzést valami egészen másra. Nos, ebben a tekintetben a kötet írásai példamutatóak: sokszor és sok minden juthat az olvasó eszébe, amit, ha értene hozzá, akár meg is írhatna; és ez nemcsak a szakmabeliekre vonatkozik: a kevésbé hozzáértő olvasóban is gondolatok sora indul meg, ami ezek nélkül az írások nélkül minden bizonyosan nem következne be.

Mondok két (véletlenszerű) példát. Urecky Eszter elemzésének tárgya egy angol regény, amelyben újra meg újra felbukkan London csatornarendszere, s az egész mű motívumrendszerének középpontjában a szenny, a fölöslegtől való megszabadulás, a tisztaság és fertő, az erkölcsi és a materiális tisztátalanság áll. A remek tanulmány olvastakor óhatatlanul elkezd járni az agyunk: hol vannak még ilyen motívumok? Milyen szövegeket volna még érdemes ebből a szempontból vizsgálat alá vonni? Vajon — például — Zola regénye, a *Párizs gyomra*, vagy a szeméttelen játszódó Kuroszava-film, a *Dodeskaden* mutat-e bármi hasonlóságot Kneale regényével (vagy egymással)? És — kinek milyen az olvasottsága meg a memóriája — sorra juthatnak eszünkbe azok a szövegek, amelyekkel esetleg lehetne valamit kezdeni Urecky elemzése nyomán. Vagy ott van Barna Péter írása Kosztolányi útirajzairól — itt nem a megközelítés, hanem inkább a tárgy indíthatja be a fantáziánkat. Az említett kortársak (Márai, Illyés, Németh László, Szabó Lőrinc) mellett kik vannak még? Cs. Szabó, persze — és még? És mihez kezdünk a régebbiekkal meg az újabbakkal? Van-e vajon különbség? És mit találhatunk még, ha másképp, máshonnan nézzük meg Kosztolányi szövegeit, vagy éppen mást nézünk meg bennük? Mert nyilván volna még mit keresni bennük — maradtak izgalmas kihagyott részek.

Valahogyan így — ez a gondolkodásra ingerlő nyitottság az, ami a legélvezetesebb valamennyi tanulmányban. Noha természetesen nem mindegyik fog mindegyikünknek tetszeni. És ha már az útirajzoknál tartunk: az írásokat úgy is tekinthetjük, mint amelyek egy-egy útra kalauzolnak el bennünket. Van, ame-

lyik jól ismert tájra visz el, csak éppen más úton, vagy más szépségeit mutatja meg a helynek; van, amelyik eddig sosem látott érdekességekkel ismert meg; és van, amelyiknek élvezettel hallgatjuk meg a beszámolóját, de eszünk ágában sincs valaha is vele tartani. Ez utóbbi csoportba tartozik Bujdosó Ágnes remek írása a Vágási Feri-jelenségről — magam például csaknem semmit nem tudok a *Szomszédokról*, és nem bánom, ha ez így is marad.

Az ismerős helyekre például olyan írások vezetnek el, mint (a már említett Kosztolányi-tanulmányon kívül) Papp Sándor tanulmánya Csáthról és a dekadenciáról, Korpa Tamás Szilágyi Domokos verséről, Jován Katalin Orbán Ottóról, Balajthy Ágnes Térey *Protokolljáról*, Lovas Anett Csilla Takács Zsuzsáról, Borbély Szilárdról és Mestyán Ádámról. Ez volna a kötet első fele — a szerkesztők ügyesen becsalogatják az olvasót a legismeretebektől a különösebbek felé. A második rész ugyanis részint

külhoni (és részben régebbi) irodalmi szövegek köré épül, részint pedig nem is (hagyományos vagy szoros értelemben vett) irodalommal foglalkozik. Urecky Eszter tanulmányán kívül itt van a 16. századi Alexander Hardy tragédiájának elemzése (Liktör Eszter), *A velencei kalmár* 2004-es filmadaptációjának analízise (Őry Katinka); ez után jön a Vágási Feri-írás, majd Réti Zsófia esszéje a posztoszocialista emlékmű- és traumafeldolgozás-kultúráról. Az utolsó három írás a média világába vezet: Máté Éva Gyöngy videoklipeket tárgyal (Justin Timberlake és 50 Cent), Szabó Orsolya Charlie Sheen botrányát, Áfra János pedig a számítógép közvetítette kép (és szöveg) sajátosságait.

Túl a seregszemlén és a méltatáson, érdemel ez a kiváló kötet annyit, hogy kritikai megjegyzéseket is kapjon — éppen mert színvonalat és nagy ígéretet jelent. Először is néhány írás stílusa megért volna egy kis szerkesztői beavatkozást — vannak szerzők, akik még gyakorlatlanul, kevésbé gondozottan írnak. Vannak azután szerkezeti (gondolatmenetbeli) hiányosságok: a Csáth-tanulmány esetében hiányoltam például valami összegzést, tanulságot; a Kosztolányi-írásban fölöslegesnek tartom a más médiumokra (fotó, film) történő hivatkozást, de felvethette volna a szerző, hogy akár a történetmondás, akár az utazó alakjának megképzése (aki azután kész verbális mintákat kínál) ugyancsak fontos eleme az útleírásnak. Talán túl komoly technikai nehézségeket okozott volna, de a Shakespeare-film elemzéséből hiányolom a képkompozíciók bővebb említését — e nélkül a film és a színház különbsége sem elég pregnáns. Takács Zsuzsa, Borbély Szilárd és Mestyán Ádám költészete túl soknak tetszik ahhoz, hogy beleférjen egy rövid tanulmányba — másfelől meg a névsor alaposan bővíthető volna, a kortárs lírában egyre fontosabb — így vagy úgy — a test és a róla szóló diskurzus. Szívesen vettem volna a Sheenről szóló írásban valamiféle (akár történeti) kitekintést a botránkoztatás (más) formáira (ha már a cím Guevarát említi).

De könnyen lehet, hogy mindezek a morgolóadások csak a korábban emlegetett jótékony *rések* észleléséből fakadnak — vagyis hogy az olykori elégedetlenség a továbbgondolásra ösztönöz. Nem tudom. Mindezzel együtt vagy éppen ezért: érdemes belevetnünk magunkat, tanulságos és remek időtöltés.

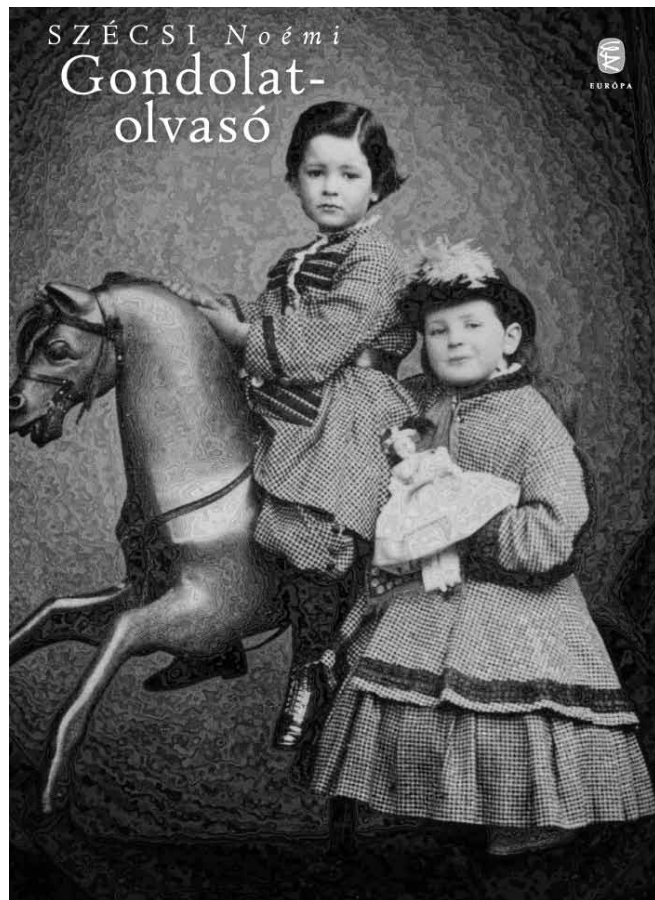

Szécsi Noémi *Gondolatolvasó* című regénye a *Nyughatatlanok* (Európa, 2011) folytatása, a második darabja annak a családtörténeti trilógiának, amelyre a szerző több interjúban is utalt. Az új könyv bizonyos értelemben éppúgy tekinthető a történelmi regény műfaji átértelmezésének, ahogy a trilógia első darabja: a cselekmény háttérét a 19. század végi Európa történelmi és társadalmi viszonyai jelentik, azonban a nemzeti vagy nemzetközi történelem közvetítése, a történelmi események direkt ábrázolása nem célja a szövegnek. A korszakok átértékelése Szécsi Noémi történelmi regényeiben nem a történelemkritikai attitűdből, a történetek elbeszélhetetlenségének tapasztalatából adódik, hanem annak következménye, hogy a szerző mindig speciálisan választja meg a mikrotörténelmi közeget, azt a látószöveget, amelyből az eseményekre rálátunk. Nemcsak a *Nyughatatlanok*, hanem a *Kommunista Monte-Christo* (Tericum, 2006) és az *Utolsó kentaur* (Ulpius-ház, 2009) című „társadalmi lektúr” is egyedi nézőpontból, alulról látatja az történeket: mindhárom mű történelemszemléletére jellemző, hogy az egyén szerepvállalására helyezi a hangsúlyt, érzékelteti, hogy minden ember hétköznapi cselekvések (vagy a cselekvések hiánya révén) egyszerre aktív résztvevője és elszenvetője is a történelemnek.

A *Gondolatolvasó* a Bárdy család második generációjának, Aimée és Rudolf gyermekeinek érvényesülését, szereplehetőségeit mutatja be: a siket Fülöp 19 évesen, retrospektív módon, korlátozott fókusszal beszél el az eseményeket, a napló és a belső beszéd retorikai stratégiáit idézi, a mű fejlődésregényként is olvasható. Míg a *Nyughatatlanok*ban a női főszereplő, Aimée látásmódja volt meghatározó, és ennek megfelelően a női szereplehetőségek és hétköznapi jelentették azt a termékeny kontextust, amely a 19. század újszerű feldolgozására alkalmas volt, addig a *Gondolatolvasó* hangsúlyozottan férfítörténet. Arra a kérdésre keresi a választ, hogy a siketség mint a másság egy formája mennyiben módosítja a világ megismerésének, és ezáltal a személyiség és identitás kialakulásának folyamatát, illetve hogy a fogyatékos mennyiben korlátozza a 19. századi férfi társadalmi szerepválasztását. Egy olyan korszakban, amelyben a siketség társadalmi és gyógyászati megítélése, pozíciója egyaránt ambivalens, a hallás hiánya voltaképp a világ és a másik megértésének akadályává válik: a gyermek Fülöp számára az események

nem alkotnak összefüggérendszer, különálló, integrálásra váró tapasztalatokként jelentkeznek. Számára a valóság dolgai közötti különbség, hasonlóság vagy egyéb viszony meghatározása is problematikus, és nincs ez másként az őt körülvevő emberek, családtagok esetében sem. Már a regény első oldalán találkozunk ezzel a dilemmával: a megszólítás mint a családi vagy társadalmi hierarchia elsődleges kommunikációs szegmense, egy siket számára nem jelöl semmilyen viszonyt, ezért Fülöp nem tud mit kezdeni azzal a konvencióval, hogy a felnőtt férfiak idősebb hajadon lánytestvérüket „nővérüknek” nem, csak „húguknak” nevezhetik: „Amikor tizenhat éves lettem, apánk értésemre adta, hogy ezentúl húgomnak kell hívnom a nővéremet. [...] Néztem rá jelentőségtelesen, hátha maga is ráébred a tévedésére. Már megint túlhevült a nevelői feladattól. Én soha nem szólítottam nővéremnek a nővéremet. Ezért húgomnak sem fogom szólítani. Nem szólítom sehogyan.” (7) Hasonló módon a megnevezés hiánya teszi értelmezhetetlenné a család fogalmát: „Első éles emlékeim egyike, hogy anyám hatalmas hassal, derekát megtámasztva sétálgat a villa kertjében. Sokáig azt sem tudtam, a sok velünk élő kiseddből melyik a mi fajtánk, melyik nem. A húgomban — akkoriban még a nővérem volt — biztos voltam, születésem óta láttam magam körül.” (9)

Nagy erénye a könyvnek, hogy a másság, a kívülállás, a magány tapasztalatát elsősorban a nyelvhasználat segítségével, a kommunikációs metódusok reflektáltságával érzékelteti, a regény tulajdonképpen újra meg újra, különböző variációiban tematizálja a nyelv és gondolkodás, valamint a nyelv és megismerés filozófiai problémáját. A nyelvhez való viszony éppúgy az intimitás korlátozottságát érzékelteti, ahogy a *Nyughatatlanok*ban is, azonban míg ott az anyanyelv és az idegen nyelv feszültsége, az emigránsok multikulturális közege a személyesség különböző változatait, fokozatait feltételezte, addig az új regényben a főszereplő saját belső nyelv és világ kialakítására kényszerül. A körülötte lévő személyeket valamilyen motivált névvel azonosítja, jellemző látható tulajdonság vagy a név elhangzásakor látni vélt szájmozgás alapján (pl. Homlok, Tita, Bébé), a viszonyokat és érzelmeket sejtései alapján próbálja „lefordítani” a maga által értelmezhető nyelvre. A kimondott információk, narratív struktúrák helyett látványok, benyomások alkotják Fülöp magánvalóságát, amely (és az általa közvetített családtörténet, történelmi kontextus) voltaképp metonimikus viszonyban van a tényleges történésekkel, és az elbeszélő önreflexivitásának köszönhetően ez a különállás egy pillanatra sem függesztődik fel. A látvány, a vizualitás mint a valóság megismerésének elsődleges eszköze mindvégig domináns marad, különösen érdekes példa erre az a szöveghely, ahol Fülöp számára a nyelv maga is materiális hordozójában, vizuális jelek halmazaként, az írás médiumában válik megfoghatóvá, a saját név pedig identikussá lesz: „A tanárunk felírta a táblára, hogy Philip. Ahogy a betűsorra mutatott, úgy formálta a száját, ahogyan az engem megszólító emberek ajkán már láttam. Nyilvánvalóan addig is Philip voltam, de csak attól kezdve éreztem magam Philipnek.” (35)

Fülöp elbeszélése intraperszonális magánszöveg, ezért nem érvényesek rá azok a szabályok, amelyek a 19. századi társalgást jellemezheték, és az elbeszélőnek morális tiltásokkal sem kell számot vetnie. A regény nyelviségének rétegzettségéhez, a korabeli társadalmi tabló komplexitásához járulnak hozzá azok a helyek, amelyek a szexualitás különböző, szokványos és rendhagyó formáit írják le: Fülöp elbeszélése eltérő nyíltsággal, eltérő kompetenciával szól a házastársi viszonyokról, a családtörténet sötét feltáiról (például a visszatérő kérdés, hogy kitől örökölhette a siketségét Fülöp), a nemi vágyról, a homoszexualitásról, a prostitúcióról, a fetisizmusról, a nemi erőszakról stb. A szerző finom eszközökkel érzékelteti a kiszolgáltatottságot, azt, hogy aki siket, az alárendelt a családban és a társadalomban egyaránt. Róla csakis nélküle hoznak döntéseket, hiszen nem tud nemet mondani; szocializálódása a női társaságban történik, hiszen a férfi foglalatosságoktól fogyatékosága miatt visszatartják; és felnőtt férfiként nincs lehetősége teljes életet élni (amennyiben ez alatt a klasszikus 19. századi férfi szerepet, a családfenntartó férj típusát értjük), legfeljebb „bátyként”, nővére/húga gardedámjaként fel lehet meg a konvencióknak. A *Gondolatolvasó*ban a társadalmi szerep kérdése a modernizációs folyamatokkal fonódik össze: nagyon árnyaltan, komplex módon jelenik meg a regényben a kon-

venciók felszámolásának lehetősége és igénye. Mindenekelőtt a társadalmi érvényesülés kérdése válik ilyen problémává: Fülöp intellektusa, szellemisége predesztinálná egy rendkívüli karrierre, amely azonban későn és kevésbé eredményesen sikerül. A karriertörténeti szál azonban alkalmat ad arra, hogy a hatalmas kultúr- és társadalomtörténeti anyag, a történelmi utalásrendszer, amelyet Szécsi Noémi mozgat, észrevétlenül belesimuljon a cselekménybe, például a siketek jogérvényesítő küzdelmei, a szájról olvasók és jelnyelv-pártiak vitája, a színházi élet és norma, vagy a korabeli bentlakásos iskolarendszer jellemzése kapcsán.

Szécsi Noémi trilógiájának második darabja remek könyv, amely Fülöp szűk fókuszú elbeszélésén keresztül nem csak a végletes magányt képes megmutatni, a szerző (ezúttal is) újraérti a történelmet, és megteremt egy világot: a forradalmakon, nemzeti küzdelmeken túli, de nem kevésbé kegyetlen „másik” 19. századot.

Balajthy
Ágnes

**Az
idegenség
szelleme**

(Kun
Árpád:
Boldog
Észak.
Magvető,
2013)

Kun Árpád frissen megjelent regényének címe nem csekély várakozást támaszt az olvasóban: hiszen sem az Észak, sem a boldogság nem tartozik a magyar prózairodalom kedvelt témái közé. A könyv első mondatai ehhez képest jókora meglepetéssel szolgálnak, hiszen egy afrikai férfi tekint bennük vissza élete boldognak igazán nem nevezhető eseményeire: „Még haltak sorban nagyapám, apám, anyám. [...] A haláluk kellett hozzá, hogy újrakezdődjön az életem, és elutazzam Beninből.” (7) Mielőtt elbeszélne eme újrakezdés történetét, a regény első részében Aimé Billion a Beninben eltöltött éveiről számol be, ahol egy afrikai anya és a félig vietnami, félig francia származású apa fiaként nőtt fel, elsősorban a nemzetközi internátus diákjaként, de azért a vudu javasemberként tevékenykedő, bölcs nagypapa tanításait is magába szívva. A családtagjai részéről nem sok szeretet kapó, az intimitás bármilyen formájától felnőttként is visszariadó Aimé magányos európainak érzi magát a joruba környezetben — egészen addig, míg át nem kerül Franciaországba, ahol persze már azzal kell szembesülnie, hogy mindenki afrikaiaként tekint rá. A férfi, aki itt sem leli helyét, végül egy hirtelen elhatározással Norvégiában köt ki: döntése részben annak köszönhető, hogy már Afrikában megismerkedett a norvég misszió cseppet sem erőszakos, inkább nagy türelmű, a beniniek jóindulatát csokis muffinnal és lekváros gofrival elnyerő hittérítőivel. A második részben azt tudhatjuk meg, hogy hősünk miként telepszik le az ország egyik eldugott, tengerparti zugában, ahol beteggondozóként elhelyezkedve Kakashalom járás legidősebb lakóit látja el. A regény utolsó harmadában bekövetkező változás viszont Aimé világának már nem a külső, földrajzi koordinátáit érinti. Rácáfolva ugyanis azokra a toposzokra, melyekben az északi országok időjárás viszonyai és lakóinak vérmérséklete között létező analógia a főszereplő, végül itt, a nagy fagyok és hosszú telek földjén válik képessé arra, hogy átadja magát a meghittség és a kötődés örömeinek. Egy fejlődésregény, mondhatnánk a *Boldog Északról*, ha a személyiségfejlődés ideája nem állna távol a vudu szubjektumfelfogásától: „Nagyapám szerint saját énünk a legnagyobb illúzióink. Miközben azt hisszük, hogy a lelkünk, érzéseink, emlékezetünk, vágyaink hozzánk tartoznak, azok valójában mind olyan szellemek, amelyek bennünk találkoztak

majd beleszeret az apába, aki valóban átveri, így végül negyedik feleségként volt kénytelen leélni életét X. Hébiószócsonka oldalán. Közel sem azt az életet éli tehát, amire valaha vágyott. A nagyapa temetésén Aimé szembesül anyja vélt érzéseivel: „anyám számára rögtön világos lett, hogy azoknak a rühes sakálóknek a pártján állok, tudniillik a nagyapámén és az apámén” (105), mégis, az anya élettörténetére gondolva szinte bizonyos, nem Aimét ítéli el, amiért még mindig Beninben él, hanem saját magát. Szavai azonban kizökkentik a főhőst, aki néhány oldallal később már a konzulátuson vízumért folyamodik, ekkor utoljára Aimé Ghéboként. S ha az identitás kérdése felől olvassuk a regényt, itt az egyik kulcsjelenet is: „Egy sajnálatos félreértés folytán egész eddigi életében téves nevet használt. A rendelkezésünkre álló adatok alapján önt, kedves uram, Aimé Billionnak hívják, francia állampolgár, akinek francia vízumot kiállítani abszurd lenne, viszont személyi igazolvánnyal vagy útlevéllel minden további nélkül hazatérhet.” (109) Úgy tűnik tehát, hogy franciasága már intézményes keretek között sem kérdés, noha az elismeréssel az is kiderül, hogy az identitásküzdeme — tudtán kívül — egész addigi élete során tét nélküli volt.

A következő, franciaországi rész az egyetlen pontja a könyvnek, amit nem érzek elég kidolgozottnak. Felszínes marad, nincs megalapozott indoklás arra, miért mond le ilyen könnyen arról, hogy ott éljen, ahová eddigi életében vágyott. Érdemes azonban kitérni arra is, hogyan lehetséges, hogy ilyen könnyen vált nemcsak országot, de nyelveket is. Mint kiderült, Aimé Billion egy nyelvzseni, s ez megkönnyíti boldogulását, de arra is enged következtetnünk, hogy ő maga tényleg minden nyelvet, mindenkinek a nyelvét beszéli. Beszéli és beszélni is akarja a marginális csoportok nyelvét éppúgy, mint a világnyelveket, mi több, a természet nyelvét is: „egy pillangót láttam röpködni a hómező fölött. Szívesen megkérdeztem volna tőle saját nyelvén, hogy vajon hol akar leszállni [...]” (407) Abban az értelemben ért meg mindent és mindenkit, hogy képes kapcsolatot teremteni velük.

Norvégiába érve a természeti szépség és az emberi fogyatékoság az alapélményei. Érdemes megjegyezni, hogy éppen Norvégiában foglalkozik legtöbbször saját másságának kérdésével: „[...] időnként furcsálkodva pillantanak rám, vagy lopva megbámulnak. [...] [m]égsem vagyok teljesen átlagos európai” (159), tehát önnön különbözőségével itt szembesül és itt néz szembe igazán. Sokszor, sokféleképpen reflektál önmagára („Koromfeketecske”) ahogyan a társadalom is visszajelez számára („előugrik a keresztény-zsidó Isten egyik színes bőrű harcosa [...]” — 193), noha általában elfogadják a másságát, hisznek az identitás választhatóságában, szabadságában.

A csodák továbbra is jelen vannak a történetben, így például az ágy alól összeszedett kicsi manók alakjában vagy éppen Aimé személyében, aki történetesen éppen úgy néz ki, mintha a don-gatemplom domborművének életre kelt mása lenne. Sőt vele is történnek csodálatos, de ez esetben már nem varázslatszerű dolgok; Norvégiában, mint mondja, újra használni kezdi szaglását, feléled szexuális vágya és szerelmes lesz. A kakashalmi ápolóinté-

zetben, ahol Aimé házi gondozóként dolgozik, a kapcsolatokon keresztül az idegenség és az ismerőség kettőssége feloldódik. Ebben nagy segítségére van a saját testnek mint idegennek a felfedezése, s ezzel párhuzamosan zajlik a másik testének felfedezése és elfogadása is. Azt is mondhatnánk, hogy a másik test elesettsége, a gondozott idősök testének, a test működésének, működési zavarainak undort keltő mivolta vezet ahhoz a felismeréshez, hogy nem képes idegenkedni tőlük, így ezzel közelebb kerül önmaga, önnön teste elfogadásához is.

Ezután már logikus, hogy a kollegiális kapcsolatokból eltűnik az idegenség (csak éppen annyi marad, amennyi a norvégok között megszokott), s Aimé szerelmes lesz. A harmadik rész tulajdonképpen vonzalmának kibontakozását mutatja be Grétével, a Szikonyov-szindrómás nővel, akinek mássága, testének torzultsága lenyűgözi Aimét. Érzékei még mindig meg tudják lepni, de most már a bizonyosság, az azonosulás, az eggyé válás irányába terelik: amikor Gréte székletének szagától elérzékenyül, úgy érzi, „mintha a saját büzőm lenne. Ismeretlen gyengédség öntött el.” (302)

Az intimitás jelenik meg a főhős életében. A szerelem megtalálásával Aimé hazatalál. A záró jelenetben a norvég nemzeti ünnepen norvég népviseletben a norvég himnuszt énekli. Bár a jelenet már-már giccses, ha visszatérünk a szöveg identitásküzdemeiként való olvasásához, beláthatjuk, valójában nem erről van szó, hanem arról, hogy Norvégia az a hely (a könyvben legálábbis), ahol az identitás megválasztható és szabadon kifejezhető. S amely identitás a szöveg tanulsága alapján nem a nemzet fogalmához kötődik, s nem annak kizárólagos tagjai érezhetik magukat odatartozónak. Boldog Észak.

A hiteltelen valóságos

Sántha József

(Gerőcs Péter: *A betegség háza. Egy mizantróp feljegyzései. Kalligram, 2013*)

„Imádkozhatnék istenhez azért is, hogy a dühöm kitarson az utolsó pontig...” — jelenti ki az író már az első oldalon, és a regény két mottója is (Mészöly Miklós, Thomas Mann) ezzel párhuzamos gondolatokat tartalmaz. Nem rossz felütés, vélhetjük, esetlegesen egy bernhardi gyűlöletmonológót képzelünk el a regény folytatásaként. Ám a reményeink nem igazolódnak be (szerencsére), viszont valamiféle gyors kiüresedését, lanygulását, fáradását érezhetjük a szövegnek néhány lap után. Hősünk iskolai élményei, a másik nemhez történő infantilis közeledése, a kora ifjúság kissé sznob budai értelmiségi életbe való alámerülés, az első csalódás naiv életszemlélete; mindezen tények együttese egy rossz ifjúsági regény közhelyes élményeiről árulkodik. Hirtelen olyan lapos lesz, mint a legbárgyúbb publicisztika. Lett légyen az antiszemitizmusról, az orbáni hatalom regnálásától való, márt érintő undorról, a francia forradalomról vagy a szegénységről szó. „A világ nem megy sehová. Néha levedli bőrét, mint a kígyó, és újat növeszt. Vagy ha netán megy valahová, akkor is inkább csúszik, féregmozgással, és hátrafelé. Szegények mindig lesznek. Persze lehet, hogy nekik jobb. Menjen az anyjába az a Nobel-díjas közgazdász! Ha egyáltalán van neki anyja.” (28) Ennél már nincsen lejjebb, gondolhatjuk, egy szépirodalmi mű olvasásakor. És így is van. Gerőcs a regény indításakor majd nem mindent elveszít, innen már nehéz lesz felkapaszkodnia. De teljességgel nem lehetetlen.

Szerkezetileg ugyanis egy többretegű, összetett megszólalásokat és különböző idősíkokat felmutató epikával van dolgunk, amelynek egyes fejezetei tökéletesen más-más minőségeket tartalmaznak. Adva van egy testvérpár, Endre és Barnabás, akik egy kispolgári családban születvén az ebből való kitérés kétféle útját járják be. Ha helyreállítanánk az idő és a történések linearitását, akkor a következőképpen tudnánk rögzíteni a regény lényegesnek tűnő eseményeit: A testvérek korán kezdődő rivalizálása a fiatalabb fiú, Barnabás győzelmével ér véget. Újságíró lesz, egy országos napilap szerkesztőségében dolgozik, mentora, atyai tanítója, példaképe lesz egy idősebb, a többiek által nem igazán kedvelt kolléga, Lohász Péter. Egész eddigi életét végigkíséri egy másik, gyermekkori barátság, amelynek azonban furcsa, majd nem ördögi mellékszálai vannak. Petyának hívják ezt a barátot,

megfelelően agresszív, állandó ellentmondásokat gerjesztő alak, aki időnként visszatér Barnabás életébe, és akinek a befolyásától, nagyrészt annak gátlástalansága miatt nem is képes megszabadulni. Része a regénynek egy Balaton-parti időzés Petyával, és egy bordélyházi jelenet, amely az író tudatában a kurva meggyilkolásával végződik.

A másik szál a szerkesztőség hétköznapijait mutatja be, a Lohász Péter elleni durva publicisztikai támadást (mivel a Filozófiai Intézet vélt pénzügyi visszaéléseinek megalapozatlan gyanúsításáról van szó, a történések ideje így egészen pontosan behatárolható), aminek következtében a mesélő elszánja magát, hogy egy ellencikkben zúzza porrá a rossz színben feltüntetett filozófus, Szerb Gábor Mihály érveit. Nemcsak cikket ír, hanem egy inkább lázalomhoz hasonlítható vitában meg is védi mentort. A vitát követő éjszakai kalandozások során következik be a bordélyházi jelenet, s ekkor történik meg hősünk szellemi összeomlása is. Egy gáláns tett, a halálos betegnek gondolt Lohász

tásos paranoid szavait idézve: „Utazni erkölctelen, mert az utazásnak meg kell szüntetnie a teret a tér által.” (Otto Weininger: *Notesz. Levelek egy baráthoz*, Qadmon, 2009, 45.) A szárazföld mellett így különös jelentőséget kap a légi és tengeri közlekedés — a cselekmény jelentős része az Arany Tépőfog nevezetű szkúner körül bonyolódik —, valamint a Bermuda-háromszög. Nem kell betépní hozzá, hogy minden hely, minden zárt tér szorongást ébresszen; ez a szorongás azonban nem klausztofóbia, hanem éppen annak ellentéte. Nem a bezártság az ijesztő, hanem az, hogy a helyek más helyekbe nyílnak. Visszatérő motívum például, hogy az emberek nem térnek vissza a vécéről: „Az emberek visszakoznak, témát váltanak, nem is tudom, némelyik mintha még be is gyulladna, aztán kimennek a vécére, és soha többé nem jönnek vissza.” (126) „— A női mosdó erre van, ugye? — kérdezte Penny. — Egy fél pillanat, és itt vagyok. — Doki nézte, ahogy a lány eltűnik a látóteréből. Ismerte, hogyan lépked, amikor pisilnie kell, és ez most nem hasonlított ahhoz. Nem jön vissza egyhamar.” (99) A cselekmény hátterében lényegében végig a már említett ingatlanügyi machinációk állnak. Mickey Wolfmann is ingatlanügynök, aki a sivatagot kívánja birtokba venni filantropikus lakóparkjával, egy másik figura pedig úgynevezett „zómokat” épít: „Ez a zonahedrális dóm rövidítése. Bucky Fuller óta a legnagyobb előrelépés az épületszerkezet terén. [...] Tudja, hogy voltak olyanok, akik besétáltak zómokba, és nem úgy jöttek ki, mint ahogy bementek? Sőt előfordult, hogy egyáltalán ki sem jöttek? Mert a zómok valahová máshová nyíló kapuk.” (86) Más kérdés, hogy Wolfmann feltételezhetően régi indián temetőkre építkezett, márpedig a „szombat esti horror-filmekből Doki megtanulta, hogy indián temetőre építkezni a rossz karma legrosszabb fajtája.” (473)

Miközben tehát a sztori lágyan csordogál előre a feltételezhető megoldás felé, a motívumok és a „nyomok” sokasodnak, valójában semmi sem stimmel. Maga Wolfmann lakása sem normális képződmény: „Fordított alaprajzú ház volt, a hálószobák a bejárat szintjén voltak, a konyha pedig — talán több is — a különféle szabadidős helyiségekkel együtt az emeleten helyezkedett el.” (79) Ez a speciális skizofrénia azért is külön említésre méltó, mert egyszerre megmagyarázhatatlan és teljességgel transzparens. Nem tudhatjuk, hova nyílnak a zómok, de maguk a képződmények láthatóak, elérhetőek, bárki beléphet ajtajukon. Pynchon prózaparanoiája nem úgy őrzi titkait, hogy az egyedi jelenségek kvázi-szimbolikus tartalmain túl, azon keresztül megpillanthatóvá (vagy akár csak megsejthetővé) tenne valami mélyebb összefüggést és értelmet. A pynchoni világ, akárcsak az a világ, *amiben élünk*, szemantikailag kétdimenziós, nincsenek magasabb vagy mélyebb rétegei — megértése nem azért kihívás (illetve egyenesen lehetetlen), mert bizonyos elemei fedésbe kerülnek egymással, és ezáltal rejtve maradnak, hanem mert az összes, önmagában látható elem hálózata önmagában véve megfelfejthetetlen komplexitással rendelkezik, kisebb hálózatok százaira bomlik szét, amelyek aztán újabb hálózatokat alkotnak stb. A krimi, vagyis a klasszikus kriminarratíva ennyiben

ennek a világnak ideális, miniatürizált modellje, az átláthatatlan káosz olyan keresztmetszete, amelynek okságát, értelmét, jelentését elvben még képesek lehetünk dekódolni. Sajátos módon ennek a körülménynek mintha maguk a karakterek is tudatában volnának — ennek kapcsán említik a szerző honi értelmezői a „rituális óvatosságát” (*ritual reluctance*) amellyel Pynchon „a regény szereplőinek utalásos-homályos közlésmódját jellemzi. A rituális óvatosság nem ráutaló magatartás, ami egy a magatartástól elválasztható enigmát próbál leleplezve jelölni, hanem önmagának leleplezése, vagyis annak felmutatása, hogy itt végig olyan közlésről volt szó mely önmagát játszotta mint titkot.” (Dunajcsik Mátyás – Nemes Z. Mária: *Pynchonland*, Holmi, 2010/1)

Nyilvánvaló, hogy a világ totalitásként megragadhatatlan, értelmezhetetlen marad tehát, ezért az egyedi eseményekre való szükségszerű fixáció tragikomikus vonásokkal bír. Pynchon lényegében rend és zűrzavar azonosságáról beszél, és ezt az ontológiai sémát éppúgy képes működtetni a *Súlyszivárvány* gigantikus tablójában, mint a jelen kötet szerényebb ambíciókkal rendelkező, huncutabb és könnyedebb narratívájában. A sztorit tekintve persze a *Beépített hiba* valójában „Pynchon Lite” (lásd Michiko Kakutani New York Timesban megjelent recenzióját), az alapproblémák súlyosságán azonban ez mit sem változtat — „mintha valaki babrált volna a Teremtés kontrasztgombjával, épp csak annyira, hogy mindennek adjon egy tompa ragyogást, egy fénylő szegélyt, és felsejlett az ígéret, hogy az éjszaka valamiképpen nagyszabásúvá fordul át.” (14)

Személy szerint sajnálom, hogy nem Székely János folytatta Pynchon magyarítását, ugyanakkor Farkas Krisztina munkája szintúgy igényes és lendületes, a kötet végén lévő jegyzetek pedig — hasonlóan ahhoz, amellyel *A 49-es tétel kiáltásában* is találkozhat az olvasó — némi ízelítőt adnak a regényszöveg milliányi kulturális referenciájából. Talán remélhető, hogy a *Beépített hiba* azok számára is fogyasztható lesz, akiknek a *Súlyszivárvány* kézbeviteléhez hiányzott a karerejük. A könyv végtére is szórakoztató — egyszerre vidám, mint egy bokszmeccs, és komoly, mint egy epeömlés. És amikor szusszanásnyi levegőt veszünk a part mentén hömpölygő ködön átszűrődő csillagok fénye alatt, talán még arra is jut időnk, hogy a főszereplő olyan sorsdöntő dilemmáit tegyük a magunkévá, mint például ezt: „Nem az a kérdés, hogy kinek — *minek* dolgozik hát valójában?” (418)

acsai roland boldogan figyeli a tengeren vágató bluggyhalat

breaking: **áfra jánost** leszerződtték a következő old spice-reklámba

damien bonneau képeslapot kapott snoop doggtól

dunajcsik mátyás nagyon szeretne vattacukrot, de elfogyott

fenyvesi orsolya elvesztette a szomszéd tapírját, de mosolyával jól palástolja a dolgot

greccsó kriszitán az amodentre esküszik

hartay csaba megmutatja tetkó matricáját

karafiáth orsolya ma új parókában jelent meg

kemény istván 50 centnek öltözött farsangra

kukorelly endre kipiszkalja jobb füléből maradék szarkazmusát

lackfi jános epres labellóval ápolja ajkait

parti nagy lajos megpillantja az utcán sétáló meztelen julia robertset

pion istván az öreg nagymamán könyököl

tiziano urbinói vénuszához **sirokai mátyás** feküdt modelt

szálinger balázs mackópulcsiban edzi szemöldökeit

varró dániel megfésülködött, mielőtt bal irányba tekintett

mmw

ISSN 1789-1965
9 771789 196000

14044

890 Ft

nka